

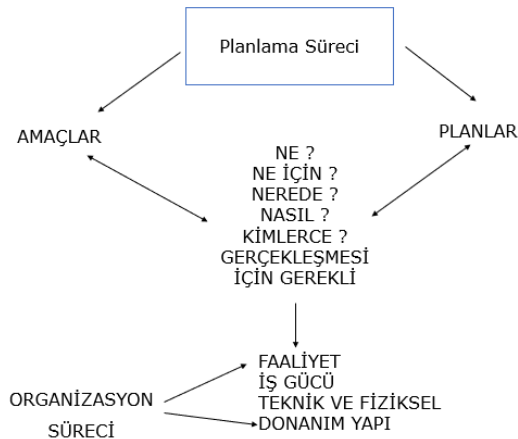
ÖRGÜTLENME

Örgütlenme Kavramı

Örgütlenme; amaçlara ulaşmak için yapılacak işlerin tamamlanması ve gruplanması, işleri yapacak kişilerin, onların yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, amaçlara ulaşmak için gerekli fiziksel ortamın hazırlanmasıdır.

Planlama ve Örgütlenme Arasındaki İlişki

- Yönetim evrensel bir kavramdır, her ortamda ve her tür organizasyonda mevcut bir süreçtir.
- Yönetim işlevinin başarılı ve sonuç alacak düzeyde yürütülebilmesi temel ilkelere bağlı kalmakla mümkündür.
- Bu ilkelere biri, yönetim ilke ve işlevleri arasında uyum ve bütünlük sağlanmasıdır.
- İşlevlerin her birinin diğerinden kopuk olarak kendi içinde başarıyla yürütülmesi, yönetsel başarı elde etmek için yeterli değildir.
- Buna karşılık yönetim işlevleri arasındaki karşılıklı bağlantı nedeniyle, her işlevin başarısı ya da başarısızlığı diğerlerini etkiler.
- Örgütlenme sürecinin sağlıklı bir şekilde başlatılması için gerekli olan temel unsur planlamadır.
- İşletme, planlarda belirlenen amaçlara uygun bir örgütlenme ve bir çalışma düzeni oluşturmalıdır.
- Planların içeriğine uygun bir çalışma düzeni oluşturulması uygulamada başarılı sonuçlar alınmasında önemli rol oynar.

Örgütlenme İşlevinin Yönetim Süreci İçindeki Yeri

- Örgütlenme işlevi planlarda belirtilen amaçlara yönelik faaliyetlerin netleştirilmesi, işleri yapacak kişilerin ve aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi ve yer, araç ve yöntemlerin hazırlanmasını içerir.
- Bu aşamalardan oluşan sürecin etkinlikle sürdürülebilmesi ve yalın bir organizasyon yapısı oluşturulması, planların uygulanabilmesinde temel rol oynar.
- Örgütlenme işlevi planlama işlevi yanında diğer yönetim işlevleriyle de etkileşim içindedir.
- Bu çok yönlü etkileşim nedeniyle, yönetim işlevlerinden birinde ortaya çıkabilecek bir olumsuzluk, zincirleme bir etki içinde diğerlerini etkiler.

Örgütlenme Süreci

- Örgütlenme, bir işletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli işlerin tanımlanması ve gruplandırılması, işleri yerine getirecek kişilerin yetki ve sorumluluk ilişkilerinin belirlenmesi, verimli bir faaliyet ortamı yaratılabilmesi için gerekli fiziksel ortamın hazırlanmasıdır.
- Bu tanım genişletildiğinde örgütlenme sürecinin aşamaları karşımıza çıkar. Bu aşamalar altı başlık altında incelenebilir.

1. Plan ve Amaçların İncelenmesi

- Örgütlenme, planlama sürecinin sonuçları ile iç içe ve bu sürecin bir uzantısı gibidir.
- Planlar, işletmenin amaç ve hedeflerini kapsar ve faaliyetler için yol göstericidir.
- Bu bakımdan örgütlenme sürecinin başında planlar ve içeriğindeki amaçlar ortaya konur.

2. Amaçlara Ulaştıracak Faaliyetlerin Belirlenmesi

- İşletmelerin faaliyetleri, faaliyet alanı ve amaçlarına bağlı olarak farklılık gösterir.
- Örneğin, teknoloji ağırlıklı bir işletmede AR-GE faaliyetleri önemli yer tutar.
- Buna karşılık bir ticaret işletmesinde bu tür faaliyetlere gereksinme duyulmaz.
- İşletmeler arasında ortak olan faaliyetler ise muhasebe ya da insan kaynakları gibi her işletmede farklı boyutlarda olsa da yürütülmesi gereken faaliyetlerdir.

3. Faaliyetlerin Gruplandırılması

- İşletmelerde verimli bir çalışma ortamı yaratılabilmesi, faaliyetlerin belli bir düzen içinde yürütülmesine bağlıdır.
- Bu düzenin sağlanabilmesi koşullarından biri, benzer faaliyetlerin aynı grup içinde toplanabilmesidir.
- Bu şekilde oluşturulan her faaliyet grubu bir bölüm olarak organizasyon yapısı içindeki yerini alır ve bölümlendirme işlemi gerçekleştirilmiş olur.
- Örgütlenme sürecinin bu aşamasında dikkate alınması gereken bir başka ilke, iş bölümü ve uzmanlaşmadır.
- Buna göre zamanı ve işgücünü verimli kullanabilmek amacıyla işler parçalara bölünür.
- İş bölümü sonucunda herkes en iyi yapabildiği iş üzerinde yoğunlaşır.
- Bölümlerin faaliyetleri o konuda bilgi ve deneyim sahibi kişilerce sürdürülür. Çalışanların belli işler üzerinde uzmanlaşacağı bir ortam yaratılır.
- Faaliyetlerin bölümlendirilmesi süreci, işletmelerin amaçlarına ve yönetim politikalarına göre şekillenir.
- Bölümlendirme ya da departmanlaşmada temel alınabilecek yaklaşımları kısaca şöyledir:

a) Fonksiyonlara dayalı bölümlendirme:

- Faaliyetlerin belirli işletme fonksiyonları dikkate alınarak bölümlendirilmesini ifade eder ve uygulamada en sık başvurulan yaklaşımdır.
- Faaliyetler bu yaklaşımla bölümlendirildiğinde, işletmelerde üretim, pazarlama, finansman, dağıtım ya da satın alma gibi bölümler oluşur.
- Bu tür bölümlendirme görece küçük, faaliyetleri dar bir alanda gerçekleştirilen ve tek bir ürün üzerinde yoğunlaşan işletmeler için uygundur.

b) Ürün temeline dayalı bölümlendirme:

- Birden fazla ve birbirinden farklı özelliklere sahip ürün çeşidine sahip işletmelerde uygulanır.

- Bu yaklaşımla ürün çeşitlerinin her birine ihtiyaç duyulan düzeyde beşeri ve parasal kaynak ayırmak mümkün olur.
- Bu tür bölümlendirmenin en sık görüldüğü işletmeler büyük ölçekli ve çokuluslu işletmelerdir.

c) Coğrafik temele göre bölümlere ayırma:

- Faaliyetleri farklı bölgelere yayılmış olan işletmelerde uygulanır.
- Bu tür işletmelerde üretim ve pazarlama faaliyetlerinin farklı ortamlarda gerçekleştirilmesi nedeniyle tek merkezden yönetilmesi zordur.
- Bu şekilde farklı bölgelerdeki üretim ya da pazarlama faaliyetlerinin bölgesel özelliklere bağlı olarak yeterli kaynakla gerçekleştirilmesi amaçlanır.
- Bu tür bölümlendirmenin en sık görüldüğü işletmeler, uluslararası faaliyetleri olanlardır.

d) Müşteri temeline göre bölümlendirme:

- İşletmelerin birden fazla ve farklı özelliklere sahip müşteri grubuna hizmet etmesi durumunda bu yaklaşımla bölümlendirmeye gidilir.
- Uygulamada özellikle satış faaliyetlerinde etkinlik sağlamak amacıyla müşteriye göre bölümlendirmeye gidildiği görülür.

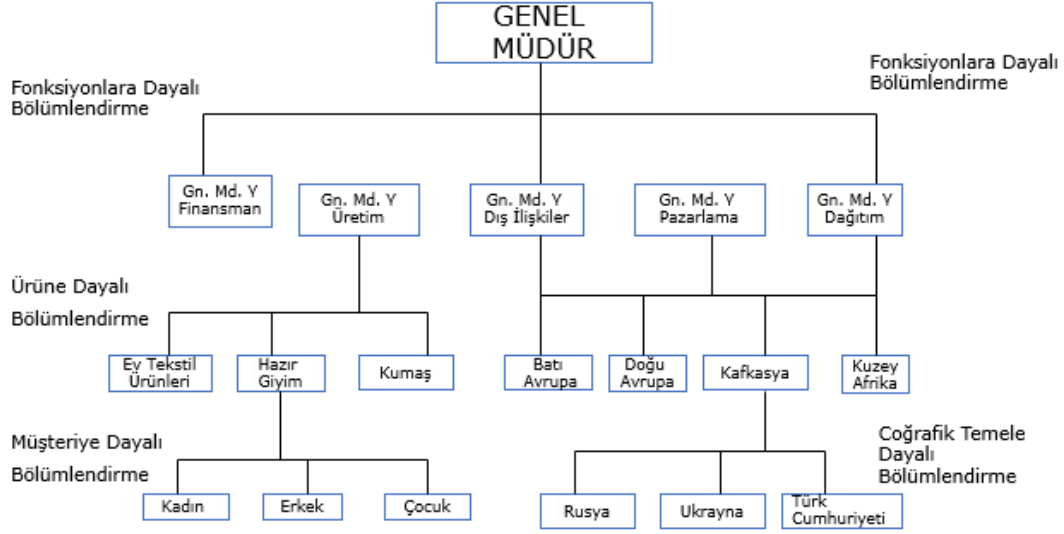
e) Zaman dayalı bölümlendirme:

- Üretim faaliyetlerinin kesintisiz sürdürülmesi gerektiği işletmelerde uygulanır.
- Özellikle vardiya yöntemiyle çalışan işletmeler için geçerlidir.

f) Karma bölümlendirme:

- Tek bir ürün çeşidi olan çok küçük işletmeler dışında işletmelerin çoğu birden fazla bölümlendirme yaklaşımını uygulamak zorunda kalmaktadır.
- Örneğin, birden fazla ürün çeşidine sahip, farklı bölgelerde üretim ve pazarlama faaliyetleri olan farklı müşteri gruplarına ulaşan bir işletmede ürüne, bölgeye ve müşteri gruplarına göre bölümlendirmeye gidilir.

KARMA ÖRGÜT YAPISI

İşletmelerde Karma Bölümlendirme Örneği

4. Faaliyetleri Gerçekleştirecek İşgücünün Belirlenmesi

- Bu aşamada her faaliyet grubu için işleri yapacak elemanların sayısı ve nitelikleri belirlenir.
- İşletmelerde birbirinden farklı boyut ve kapsamdaki işlerin etkinlikle sürdürülmesi için bunlara uygun nitelikte yönetici ve diğer personelin seçimi gerçekleştirilir.

5. Yetki ve Sorumlulukların Düzenlenmesi

- Örgütlenme sürecinin bu aşamasında, hiyerarşik yapının oluşturulmasına yönelik çalışma ilişkileri düzenlenir.
- Çalışanların yaptığı işe göre sorumlulukları, sahip olduğu yetkinin sınırları, karşılıklı yetki ve sorumluluk ilişkileri belirgin duruma getirilir.

6. Yer, Araç ve Yöntemlerin Belirlenmesi

- Örgütlenme sürecinin bu aşamasında işletmenin faaliyete geçmesi için gerekli görülen fiziksel ortam düzenlenir.
- Fiziksel ortam, teknolojik düzen, iletişim aygıtları ya da büro yerleşiminin işletmenin amaçlarına uygun ve ergonomik olması gerekir.

- Fiziksel yerleşme düzeninin “**en az emek ilkesi**” ne uygun olması üzerinde durulması gereken bir başka konudur.

ÖRGÜTLEME SÜRECİNİN SONUÇLARI

- Örgütleme süreci içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler işletmelerin başarısında önemli bir etkiye sahiptir.
- Planların gerçekleştirilmesi bunlara uygun bir organizasyon yapısı içerisinde mümkün olur.

Örgütleme sürecinin işletmelere katkısını şöyle sıralayabiliriz;

- 1) İşletmeyi amaçlarına ulaştıracak olan işler ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.
- 2) İşletmenin temel işlevlerini yürütecek ana bölümler ve bunlara bağlı alt birimler oluşturulmuştur.
- 3) İşletmenin bütününde gerçekleştirilen işlerin teknik ve beşerî özellikleri belirlenmiştir.
- 4) Özellikleri belirtilen işleri yürütecek yönetici tarafından diğer çalışanların yapacağı işe göre sahip olması gereken nitelikler belirlenmiştir.
- 5) İşler parçalara bölünmüş, iş bölümü ve uzmanlaşma sağlanmıştır.
- 6) Yetki ve sorumluluk ilişkileri belirlenerek hiyerarşik yapı oluşturulmuştur.
- 7) Bölümler ve çalışanlar arasındaki dikey ve yatay ilişkileri oluşturulmuştur.
- 8) Bu bağlamda karar süresinde izlenecek yol ve iletişim kanallarının yönü şekillendirilmiştir.
- 9) Faaliyetlerin amaçlara uygun bir düzende gerçekleştirilmesi için gerekli fiziksel donanımlar hazırlanmıştır.
- 10) İnsan gücü ve kullandığı fiziksel yerleşimi tamamlamıştır.

ÖRGÜT İLKELERİ

Örgütleme sürecinin etkinliği; bir başka ifade ile amaçlara uygunluğu, bu sürecin belli ilkeler doğrultusunda tamamlamasını gerektirir.

Bu şekilde oluşturulan örgütsel yapı, faaliyetler için sağlam bir alt yapı oluşturabilir. Bu ilkelerin en önemlileri ise şunlardır:

Amaç Birliği

- Organizasyon yapısı içinde yer alan bütün birimler, temel hedeflere yönelik olmalıdır.
- Birimlerin kendi amaçları arasında bütünlük olmalı ve işletmenin temel hedefine katkıda bulunacak bir sinerji etkisi yaratmalıdır.

Yönetim (Denetim) Alanı

- Bir yöneticiye doğrudan bağlı ast sayısını ifade eder. Yöneticilerin doğrudan yönetebileceği astların sayısı gelişigüzel belirlenmemelidir.
- Yöneticinin bilgi, yetenek ve kapasitesi, astlarının nitelik olarak yeterliliği ve yapılan işin özellikleri, yönetim alanının genişliğinin belirlenmesinde etkilidir.

Yetki ve Sorumluluklar (Açıklık)

- Organizasyon çapında bütün personelin sahip olduğu yetki ve sorumluluklar açık ve kesin olarak belirlenmelidir.
- Bu açıklık sözel ve yazılı olarak sağlanmalıdır.

Komuta (Kumanda) Birliği

- Her astın yalnızca bir üste bağlı olması ve ondan emir almasını ifade eder.
- Bu tür bir ilke faaliyetlerin sürdürülmesinde belli bir düzen sağlanması ve yetki çatışması gibi sorunların önlenmesini amaçlar.

Yönetim Birliği

- İşletmelerde birbirine benzer işlerin bir araya getirilerek, oluşturulan faaliyet grubunun yetki ve sorumluluğunun tek bir yöneticiye verilmesini ifade eder.
- Amaç; faaliyetlerde etkinlik ve düzen sağlanması yanında, çalışanların uzmanlıklarından en yüksek oranda yararlanabilmektir

Yetki ve Sorumluluk Dengesi

- Her çalışanın sahip olduğu yetki ve sorumluluk alanı birbiriyle dengeli olmalıdır.
- Yetkinin kullanımı ile ortaya çıkacak sonuçlarla ilgili yetkiyi kullanan kişinin sorumluluğu olmalıdır. Olumsuz sonuçlar nedeniyle kişiden hesap sorulabilmelidir.
- Buna karşılık çalışanlar sorumlu oldukları konumlarda yetkisini kullanma ve emir verme hakkına sahip olmalıdır.

KOOPERATİFLER

NEDEN KOOPERATİF KURULUR?

- Kooperatiflerin amacı; ortaklarının ihtiyaçlarını karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma suretiyle ve en az maliyetle karşılamaktır.
- İşte kooperatifler bu ortak amacı gerçekleştirmek için kurulur ve ticari işletmelerden farklı olarak kâr ön planda değildir.
- Kooperatiflerde ana amaç ortakların ihtiyaçlarını en az maliyetle karşılamaktır.
- Kooperatifler, bireylerin tek başlarına yetersiz olan sermayelerini birleştirerek yatırıma yöneltir ve üretimde artış sağlar.
- Böylece bireysel tasarruflar uygun kooperatif modelleriyle ekonomiye kazandırılır.
- Örneğin, insanların zorunlu ihtiyaçları arasında bulunan barınma ihtiyacını gidermek amacıyla kurulan yapı kooperatifleri, insanların küçük birikimlerini bir araya getirerek hem insanların konut ihtiyaçlarını karşılar hem de inşaatın yapımında çalıştırdığı işçiler ile işsizliği azaltmış, belediyeye ödenen vergi ve harçlarla ülke ekonomisine katkı sağlamış olur.

KOOPERATİFİN TANIMI

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kooperatifin tanımı şöyledir: Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını, işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.

KOOPERATİFLERİN ÖZELLİKLERİ

Kooperatiflerin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kooperatifler, ortaklarının müşterek ihtiyaçlarını veya meslekleri ile ilgili gereksinimlerini en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulur.
- Kooperatiflerde ortak sayısı arttıkça kooperatifin sermayesi de artar.
- Kooperatiflerde sermaye olarak aynı sermaye (paranın dışında mal, demirbaş, taşıt, bina vb.) konulması veya başka bir işletmenin kooperatife devredilmesi ancak ana sözleşmede belirtilmiş olmakla mümkündür.

- Gerçek veya tüzel kişiler kooperatife ortak olabilirler. Her ortağın ortaklık haklarının ada yazılı ortaklık senedi ile temsil edilmesi gerekir.
- Kooperatiflerde ortaklıktan çıkış, ancak hesap döneminin sonunda ve en az 6 ay önceden haber vermek şartıyla yapılır. Ancak ana sözleşmeye ortaklıktan çıkış ile ilgili bir hüküm konmuşsa bu hüküm bağlayıcıdır.
- Kooperatiflerde ortakların en az bir ortaklık payları vardır. Bir ortak 5000'den fazla paya sahip olamaz. Bir ortaklık payının değeri 100 TL'dir.
- Kooperatiflerde her ortak sermaye payı ne olursa olsun bir oy hakkına sahip olup, ortak isterse oyunu başka bir ortağa ya da eşi ve birinci derece akrabasına (ortağın; çocuğu, ana ve babası, eşinin annesi ve babası) kullanabilir.
- Kooperatiflerin sorumluluğu ana sözleşmede aksi bir hüküm yoksa mal varlığıyla sınırlıdır. Ortaklar ise sermaye payları ile sorumludur.

KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

21 Aralık 1844 yılında İngiltere'nin Rochdale kasabasında 28 dokuma işçisi tarafından ilk tüketim kooperatifini kuran ve kendilerine Rochdale öncüleri adını veren kooperatif kurucularının kooperatiflerinin amacına ulaşmasına yönelik bazı ilkeleri kabul ettiği (Tüketim Kooperatifi ilkeleri) bilimsel olarak 1937 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliğince saptanmıştır.

1895 yılında Londra'da kurulan ve 1982 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde faaliyetini sürdüren ve Türkiye'den Türk Kooperatifçilik Kurumu, Köykop, Yolkop, Kentkop gibi üst kooperatif örgütleri ile dünya ülkelerinin kooperatif üst örgütlerinin kayıtlı olduğu, dört yılda bir toplanan ve uluslararası kooperatifçilik dergisi adıyla bir dergi çıkartan ICA*, muhtelif ülkelerin kooperatif uygulamalarını dikkate alarak 1937 yılından bu yana kooperatifçilik ilkeleri üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

* ICA = ULUSLARARASI KOOPERATİFLER BİRLİĞİ

1. Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi

- “Açık kapı ilkesi” olarak da adlandırılan bu ilke, kooperatif hizmetlerinden yararlanmak isteyen ve ortaklık koşullarını taşıyan herkesin sosyal, politik, ırk, din, mezhep ayrımı gözetilmeksizin gönüllü olarak kooperatife girip çıkabilmesini ifade etmektedir.

- Her ne kadar kural olarak ortaklığa giriş serbest ise de ortak olacak gerçek ve tüzel kişilerin ana sözleşmede yer alan ortaklık şartlarını taşımaları gerekir.
- Örneğin kuruluş amacı ortaklarının taşıma hizmetlerini pazarlamak olan bir motorlu taşıyıcılar kooperatifine şoför esnafı olmayan ve aracı bulunmayan birinin ortak alınması doğru ve anlamlı olmayacaktır.

2. Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi

- Kooperatifler, tüm ortakların katılımıyla oluşan genel kuralda kooperatifi yönetecek ve onu temsil edecek yönetim kurulunu ve yönetim kurulunun yaptığı işlemleri denetleyecek olan denetim kurulunu seçer.
- Kooperatiflerde her ortak eşit oy hakkına sahiptir. Ortağın sermaye payı veya kooperatifle alışverişi ne olursa olsun genel kuralda yapılacak oylamalarda bir oy kullanma hakkına sahiptir.
- Kooperatif ortakları seçilmiş yöneticileri eleştirebilir, hatta onları değiştirebilir.
- Gerek ortakların yönetim ve denetim kurallarını seçmesi, gerekse onları eleştirmesi hatta değiştirme yetkisinin olması, kooperatiflerin demokratik yönetiminin bir sonucudur.

3. Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi

- Ortaklar, çatısı altında birleştikleri kooperatiflerinin amaç ve faaliyetlerinin gerçekleşmesini, koydukları sermaye payları ve tüm ortakların temsil edildiği genel kurulca alınan kararlar gereği ödemekle yükümlü oldukları aidat ve ek ödemelerle sağlamaktadırlar.
- Genel amacı ortaklarının müşterek ihtiyaçlarını en az maliyetle gidermek olan kooperatiflerin iyi bir şekilde yönetilmesi sonucu **gelir fazlası, yani kâr ortaya çıkabilir.**

Gelir fazlası ortaya çıktığında yapılacak işlemler:

3.1 İşletme gelir fazlasından yedek akçe ayrılması:

- Kooperatiflerde ortaya çıkan gelir fazlasının tamamı ortaklara dağıtılmaz. Gelecekte doğabilecek zararlardan korunmak ve sermaye birikimi sağlamak için yedek akçe ayrılır.

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 39'uncu maddesi uyarınca; kooperatiflerde gelir farkının en az %10'u yedek akçe olarak, kooperatif üst kuruluşlarında ise %10'a ilaveten %5'i fevkalade yedek akçe olarak ayrılmadıkça ortaklara dağıtım yapılamaz.
- Kooperatifin bir yıllık faaliyeti neticesinde gider farkı ortaya çıkmış ise bu gider farkı ayrılan yedek akçelerden, yedek akçeler yetmezse, ayrılan özel fonlardan karşılanır.

3.2 İşletme ortaklarının sermayelerine faiz verilmesi:

- Kooperatifler Kanunu'nun 38'inci maddesine göre gelir-gider farkının en az %50'si ortaklara dağıtıldıktan sonra, ortakların sermaye paylarına genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebileceği ana sözleşme ile hükme bağlanabilir.

3.3 Özel fon ayrılması:

- Kooperatiflerin faaliyet yılı içerisinde kooperatif ortakları dışındaki gerçek ve tüzel kişilerden elde ettiği hasılanın ortaklara sermaye payları oranında dağıtılabileceği ana sözleşmede belirtilerek, bu farkın ortaklara dağıtımını sağlanabilir.
- Ana sözleşmede böyle bir hüküm yoksa bu farklar, kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır.
- Ayrıca ana sözleşmede yer verilmek suretiyle gerek kooperatifin memurları ile işçileri, gerekse kooperatifin ortakları için yardım kuruluşları oluşturmak ve bunları işletmek amacı ile yardım fonları kurulabilir.

3.4 Ortaklara "Risturn" dağıtılması:

- Kooperatifler yıllık faaliyetleri sonucu elde ettikleri işletme gelir fazlasını risturn adı altında ortaklarına dağıtır.
- Risturn dağıtımını yasa ve ana sözleşmede belirtilen yedek akçeler, özel fonlar ve sermaye paylarına faiz verilmesi işlemleri tamamlandıktan sonra yapılır.
- Ortakların risturn payları **anasözleşmedeki hükümlere göre ve ortakların kooperatiften yaptıkları muameleleri dikkate alınarak dağıtılır.**

4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

- Kooperatifler kendine özgü bir yasası (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu) olması itibarıyla özerk kuruluşlardır.
- Bazı durumlarda Türk Ticaret Kanunu (TTK) ve Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) bazı hükümleri uygulansa da kooperatiflerin kuruluşlarından dağılmalarına kadar tüm

işlemler Kooperatifler Kanunu'nda belirtilmiştir; bu da kooperatiflere özerklik kazandırmaktadır.

- Devlet sadece bu ortaklıkların kuruluşunu, işleyişini ve denetimini yürütmektedir.

5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

- Oy kullanacak, kooperatif yöneticilerini seçecek, yeri geldiğinde eleştirecek, hatta değiştirecek ve fikir verecek olan ortakların tüm bunları yerine getirebilmeleri için kooperatifçilik hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekir.

6. Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi

- Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak üyelerine daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir.

7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi

- Bu ilkenin bir gereği olarak kooperatifler, toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkınmalarını sağlamak ve korumak için de çalışmalıdırlar.

Kooperatif, insan ihtiyaçlarının karşılıklı yardımlaşma yoluyla giderilmesini sağlamak ve ortakların çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulan ekonomik kuruluştur.

Temelinde iş birliği anlayışı bulunan kooperatifçilik, zaman içerisinde değişen ihtiyaç ve şartlara göre ilke ve değerlerini yenilemiş ve birçok ülkede başarıyla uygulanan bir işletme modeli haline gelmiştir.

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (ICA) tanımına göre kooperatif: "Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır".

NEDEN KOOPERATİF?

- İnsanlar sosyal bir varlıktır, yardıma ihtiyaç duyarlar,
- Doğayla mücadelede iş birliği ihtiyacı,
- En iyi ve koşulsuz yardımlaşma örneği ailedir,
- Varoluştan beri yardımlaşarak hayatta kalma gerekliliği,
- Planlı Üretim,
- Pazara erişim imkanlarının doğru kullanımı.

ICA'nın kuruluşunun 100. yılında (1995) yapılan Genel Kurul toplantısında kabul edildiği üzere, kooperatifçilik ilkeleri şunlardır:

1. Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik,
2. Üyeler Tarafından Gerçekleştirilen Demokratik Denetim,
3. Üyelerin Ekonomik Katılımı,
4. Özerklik ve Bağımsızlık,
5. Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme,
6. Kooperatifler Arasında İş birliği,
7. Topluma Karşı Sorumluluk.

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN TARİHÇESİ

Dünya'da Kooperatifçilik Hareketinin Tarihçesi:

- Bugünkü anlamda kooperatifçilik olmasa da dayanışma ve ortak iş yapma şeklinde kooperatifçiliğe benzer hareketlerin tarihinin Milattan üç bin yıl öncesine kadar uzandığı görülür.
- Babil'de ve Çin'de tarım topraklarının toplu olarak işlenmesi ilkel anlamda tarımsal üretim kooperatifçiliğidir.
- Yugoslavya'daki *Zadruga* ve Rusya'daki *Mir'ler* slav ülkelerinde görülen ortak arazi kullanma kooperatiflerinin örnekleridir.
- Orta Avrupa Alplerindeki İsviçre, Fransa ve İtalya ile İskandinav ülkelerinde görülen ortak süthaneler günümüzdeki modern süt kooperatiflerinin temelini oluşturmuştur.
- Günümüzdeki modern tüketici kooperatifinin temeli, kapitalist işletmelere karşı kendilerini ekonomik açıdan korumak isteyen dokuma işçilerinin bir araya gelmesiyle 1844 yılında İngiltere'nin Rochdale kasabasında atılmıştır.
- Aynı dönemde Fransa'da üretici ve Almanya'da kredi kooperatifleri ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Daha sonra kooperatifçilik hareketi İskandinav ülkeleri ile İsviçre'de görülmeye başlanmış, İsveç, Norveç ve Danimarka gibi ülkelerde özellikle tarımsal pazarlama ve tüketim kooperatifleri hızla gelişmiştir.

İngiltere’de Kooperatifçilik Hareketi

- 19. yüzyılın başlarında İngiltere’de işçiler kapitalizmin ağır ve acımasız koşulları altında çalışıyorlardı.
- Robert Owen (1771-1858) ve Dr. William King (1786-1865) kooperatif çalışmaları yapmış olmalarına karşın başarılı olamamışlardır.
- Manchester kentine yakın bir dokuma kasabası olan Rochdale’de 28 dokuma işçisi, 21 Aralık 1844 tarihinde topladıkları 28 sterlin ile Kurbağalı Sokak’ta 10 sterline kiraladıkları bir dükkânda bir tüketim kooperatifi kurdular.
- Dükkânda ortaklardan biri haftada 2 akşam tezgahçılık yapıyor ve şeker, un, sabun, mum gibi temel ihtiyaç maddelerini satıyorlardı.
- Kooperatifçilik tarihinde bu kooperatif, günümüz kooperatifçilik hareketinin başlangıcı olarak kabul edilmiş ve 28 dokuma işçisi de Rochdale’in iyi kalpli öncüleri (Rochdale Pioneers) olarak anılmışlardır.
- Kooperatif faaliyete geçtiğinde çeşitli engellerle ve mahalle çocuklarını kışkırtacak derecede alaylarla karşılaşmışsa da 28 dokuma işçisi yılmamış, bir yıl içinde 28 ortak 74’e ve ortak sermayesi 28 sterlinden 180’e yükselmiştir.
- 1844-1849 yılları arasında İngiltere’nin birçok kentinde yüz civarında tüketim kooperatifi Rochdale örneğinden cesaret alarak faaliyete başlamıştır.
- Owen ile Dr. King’in kooperatifçilik konusundaki denemeleri başarılı olamadığı halde, Rochdale’deki işçilerin başarılı olmasının nedenleri vardır.
- Her şeyden önce 28 dokuma işçisi ihtiyaçtan doğan ve tabandan gelen bir hareketle kendilerinin sahip olduğu ve işlettiği bir kooperatif kurdular ve gerçekçi davrandılar.
- Kooperatifi bir hayır cemiyeti ya da derneği gibi değil, bir işletme olarak düşündüler.

Kooperatifin etkin yönetimi için ortaklar bazı ilkeler belirlediler:

- Kooperatif dükkanında satılan mallar piyasa fiyatından satılır. Ancak malın kalitesi piyasada satılan malın kalitesinden üstün olmalıdır.
- Ortaklar kooperatifle yaptıkları alışveriş oranında kooperatif gelir-gider farkından yararlanırlar. Günümüzdeki Ekonomik Katılım (Risturn Dağıtma) İlkesi bu ilkedен doğmuştur.
- Satışlar peşin olup, veresiye satış yapılmaz.
- Kooperatifin demokratik yönetimi esastır. Ortakların sermaye paylarına bakılmaksızın her ortağın kooperatifte söz hakkı, hukuki hak ve yetkisi aynıdır.

- Günümüzdeki Demokratik Yönetim (Bir Ortağa Bir Oy) ilkesinin kaynağı bu ilkedir.
- Kooperatife ortak kabulünde ve yönetiminde dinsel ve siyasal tarafsızlık ilkesi dikkate alınır.
- Ortakların sermayesine piyasa faizinden daha yüksek bir faiz verilmeli ve ortakların tasarruflarının yatırıma dönüşmesi kooperatif tarafından teşvik edilmelidir.

Rochdale öncülerinin 1844 yılında belirledikleri ilkeler, aradan 160 yıl geçmiş olmasına rağmen, ilkelerin özü dikkate alındığında bugün bile geçerlidir.

Bu nedenle Rochdale hareketi modern kooperatifçilik tarihinin başlangıcı ve saptanan ilkeler kooperatifçiliğin temelidir.

Fransa'da Kooperatifçilik Hareketi

- İngiltere'de kooperatifçilik hareketi ivme kazanırken, Fransa'da da kooperatifçiliğe benzer hareketler olmuştur.
- Ancak Fransa'daki hareket uygulamadan çok düşünce düzeyinde gerçekleşmiştir.
- Bu hareketin öncülüğünü Charles Fourier (1772-1837) yapmıştır.
- Fourier düşüncelerini asla gerçekleştirememiş, sefalet ve yokluk içerisinde yaşayarak ölmüştür.
- Öte yandan, onun düşünceleri başkalarına ilham vermiş ve 1831 yılında Philip Buchez Paris'teki marangozları örgütleyerek kooperatif çatısı altında toplamıştır.
- 1835 yılında Lyon'da bir tüketim kooperatifi kurulmuştur.
- Sonuç olarak, **İngiltere tüketim kooperatifçiliğinin, Fransa ise üretim kooperatifçiliğinin** doğduğu ülke olarak kabul edilmekte,
- Fourier ise Fransa'da üretim kooperatifçiliğinin temelini atan kişi olarak anılmaktadır.

Almanya'da Kooperatifçilik Hareketi

- Kooperatifçiliğin Dünya'da öncülüğünü yapan bir başka ülke Almanya'dır.
- Almanya'da Hermann Schulze-Delitzsch (1808-1883) esnaf kefalet kooperatiflerinin, Frederich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888) ise tarım kredi kooperatiflerinin kuruluş ve gelişiminde önemli rol oynamıştır.
- Marangoz ve ayakkabıcıların girdi ihtiyaçlarını karşılamak için 1849 yılında bir Hammadde Alım Kooperatifi, 1850'de ise bir Esnaf Kredi Kooperatifi kurmuştur.
- Aynı dönemde Eilenburg'da bazı iş adamları ile iş birliği yaparak bir Esnaf Kredi Bankası ve bir de Tüketim Kooperatifi kurmuştur.

- Esnaf ve sanatkarların ürettikleri ürünleri satmak amacıyla kooperatif mağazaları açmış ve 1859 yılında küçük sanat kooperatiflerinin üst örgütü olan “Alman Küçük Sanat ve İktisat Kooperatifleri Birliği”ni ve 1864 yılında ise “Alman Kooperatifler Bankası”nı kurmuştur.

DÜNYADA TARIMSAL ÖRGÜTLENME

Dünyadaki en büyük 300 kooperatifin yıllık iş hacmi 1,6 trilyon ABD doları civarında olup dünyanın 9. büyük ekonomisine (İspanya) eşdeğer bir iş hacmine sahiptirler.

Bu kooperatiflerin %99’u ekonominin 7 ana sektöründe yoğunlaşmışlardır.

Bunlar:

1. Tarım-gıda/ormancılık (%29),
2. Finans kurumları (%26),
3. Tüketim/ perakende satış (%22),
4. Sigorta (%17),
5. Emek/Sanayi Kooperatifleri (%2),
6. Sağlık kooperatifleri (%2),
7. Kamu hizmetleri (%1) ve diğerleri (%1).

Kooperatif üye sayısının ülke nüfuslarına oranı bakımından ilginç ülkeler bulunmaktadır.

Kooperatife katılım oranı olarak bilinen ve ülkelere göre kooperatifçiliğin gelişme düzeyi göstergesi kabul edilen bu oran bazı ülkelerde şöyledir:

- İrlanda % 70,
- Finlandiya %60,
- Avusturya % 58 ve
- Singapur %50,
- Türkiye’de bu oran %10 civarındadır.

Dünyadaki kooperatif finans kurumlarının toplam aktif miktarı 25 trilyon dolar civarındadır.

Kooperatif bankalar, dünyadaki banka şubelerinin %23’ünü temsil etmekte, 870 milyon üye/müşteriye bankacılık hizmeti sunmakta ve küresel düzeyde 2. büyük bankacılık ağına sahip bulunmaktadırlar.

Ticari banka şubelerinin %26'sı kırsal bölgelerde iken kooperatif bankaların şubelerinin %45'i kırsal alanlardadır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA), BM ve diğer benzeri evrensel kuruluşların araştırmaları; dünyada en çok kooperatif örgütü ile öne çıkan ilk beş ülkenin; **ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya** olduğunu gösteriyor.

Dünyada kooperatiflerin ilk sırasında **"Japon Tarımsal Kooperatifler Ulusal Federasyonu (Zen-Noh)"** geliyor. Yıllık toplam cirosu 47 milyar dolar. Varlıklar toplamının ise 400 milyar dolar olduğu belirtilmektedir.

- Fransa'nın en büyük bankası bir kooperatif örgütlenmesidir.
- Ortak sayısı 21 milyon, Şube sayısı ise 9 bindir.
- **Credit Agricole Grup**, Fransa'da bireysel bankacılık pazarının yüzde 24'ünü kontrol ediyor.
- Yıllık cirosunun 30 milyar doları aştığı vurgulanıyor.
- Varlıklar toplamı ise 1 trilyon 385 milyon dolar.

Dünyada Kooperatifçilik

- Dünyanın hemen her yanında köylere sinmiş kooperatif tarzında adet ve gelenekler vardır.
- Sıra ile üstlenilen sürü gütmeye eylemi (yani çobanlık), harman sürmede komşuların birbirlerine yardımları, kuyu ve kanal açma, ortak çamaşır yıkama yerleri bunlara örnek gösterilebilir.
- İmece şeklindeki bu yardım ve çalışmalar, gönüllü olmakla birlikte, zamanla zorlayıcı bir gelenek haline gelmiştir.
- Dünya genelinde, Birleşmiş Milletler'in yaptığı çalışmaya göre; 750.000'den fazla kooperatif ve bir milyardan fazla kooperatif ortağı bulunmaktadır. Avrupa Birliği içerisinde ise yaklaşık 163 milyon kooperatif ortağı ile 250.000 civarında kooperatif bulunmakta ve bu kooperatifler aracılığıyla 5,4 milyon kişiye iş imkânı sağlanmaktadır.
- Birleşmiş Milletler kooperatiflerin yoksullukla mücadeledeki rollerine dikkat çekerek, üye devletlerden kooperatifçilik için elverişli bir ortam oluşturulmasını talep etmektedir.

- Bu amaçla Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından “Kooperatiflerin Teşvik Edilmesi” yönünde kararlar alınmıştır.
- Yine Avrupa Birliği’nde de kooperatiflerin, sosyal ve ekonomik önemine, geliştirilmesine, desteklenmesine ve rekabet yeteneklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar ve düzenlemeler yapılmış, yer yer güncellemeler yapılmaktadır.
- Dünyayı derinden etkileyen son küresel kriz kooperatiflerin önemini bütün dünyaya bir kez daha hatırlatmıştır.
- Bu nedenle Birleşmiş Milletler tarafından 2012 yılı “Uluslararası Kooperatifler Yılı” olarak ilan edilmiştir.
- Günümüz dünyasında kooperatifler, çok küçük işletmelerden yer yer “Global Player” (Küresel oyuncu) olarak adlandırılan ve milyar dolarlık satışlar yapan büyük işletmelere kadar oldukça büyük bir bant genişliğinde bulunmaktadır.

Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketi

Türkiye’de kooperatifçilik hareketi Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki dönemde incelenmektedir.

Osmanlılar döneminde Mithat Paşa, Cumhuriyet döneminde ise Atatürk kooperatifçiliğin öncüleri olarak önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Mithat Paşa Dönemi

- Türkiye’de kooperatifçilik hareketinin tarihi incelenirse, Mithat Paşa’nın Tuna Valisi iken Niş vilayetinin şimdiki Bulgaristan-Yugoslavya sınırında bulunan Pirov kasabasında 1863 yılında kurduğu "Memleket Sandıkları"na kadar gitmek gerekir.
- Kısaca ifade edilirse, Mithat Paşa’nın kurulmasında öncü olduğu Memleket Sandıkları kooperatifçilik tarihi açısından önemli ve orijinal üretici örgütleridir.

Atatürk Döneminde Kooperatifçilik

- Modern anlamıyla kooperatifçilik hareketinin ülkemizde gelişimi Cumhuriyet döneminde olmuş ve Atatürk 1920’den ölümüne kadar kooperatifçiliğin gelişip yayılması için hem fikir hem de eylem alanında büyük gayret göstermiştir.
- Aslında Atatürk’ün kooperatifçiliğe olan ilgisi Cumhuriyetin kuruluşundan daha öncesine aittir.

- 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan “Kooperatif Şirketler” Kanunu Tasarısında Meclis Başkanı olarak Mustafa Kemal'in imzası bulunmaktadır.
- Kurtuluş Savaşı'nın başladığı ve yoğun bir şekilde devam ettiği 1920'de bu tasarı Mecliste görüşülememiştir.
- Cumhuriyetin ilk yılları, kooperatifçiliğe büyük önem verildiği ve değişik yasalarda üreticiler için gerekli ve yararlı bir örgütlenme biçimi olarak kabul edilip yer aldığı yıllardır.
- İtibari Zirai Birlikler Kanunu 1924 yılında çıkarılmıştır.
- Aynı yıl, Kara Ticaret Kanunu'na “İşbu 15. maddede adı geçen üç çeşit şirketten başka kooperatif, yani ortaklık şirketleri de ticari şirketlerdendir” hükmü eklenmiştir.
- Atatürk 1925 yılında tüketim kooperatifçiliği konusunda yoğun faaliyetlerde bulunmuştur.
- 1929 yılında 1470 sayılı “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu” kabul edilmiş ve 1 yılda 29.170 kişi yeni kurulan 191 kooperatife ortak olmuştur.
- 1935 yılı kooperatifçiliğin gelişimi açısından önemli bir yıl olmuştur
- 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu” ile 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” 1935 yılında Atatürk'ün teşvik ve önerileri doğrultusunda yürürlüğe girmiş ve kırsal alanda kısa zamanda yüzlerce tarım kooperatifi kurulmuştur.
- Günümüzde tarım kredi kooperatiflerinin sayısı 2300'e, tarım satış kooperatiflerinin sayısı ise 450'ye yaklaşmıştır.

Kooperatifler, kişilerin ortak ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları için ortaklaşa sahip oldukları amaçlar doğrultusunda demokratik şekilde yönetilen bir işletme aracılığı ile gönüllü olarak oluşturdukları özerk örgütlerdir.

Türkiye'de kooperatifçiliğin tarihçesi, Mithat Paşa'nın Memleket Sandıkları denemesi dolayısıyla 1863 yılın kadar gitmektedir.

Fakat ülkemizde bugünkü anlamıyla kooperatifçilik esas itibarıyla Cumhuriyet döneminde başlamıştır.

Ülkemizde, ekonomik ve sosyal yapının gereği olarak en fazla kurulan kooperatifler tarım satış, tarım kredi, pancar ekicileri, sulama, esnaf kefalet, tüketim yapı ve köy kalkınma kooperatifleri olmuştur.

Türkiye'nin bir tarım ülkesi olması, tarımsal kooperatifçiliğin önemini arttırmaktadır.

Ancak tarımsal kooperatifçiliğin önemli olmasının tek nedeni bu değildir; Türkiye'deki tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük köy işletmeleri oluşturmaktadır.

Bu nedenle, Türkiye'de tarımın kalkındırılması için öncelikle küçük köy işletmelerinin kalkındırılması gerekmektedir, bunu sağlayacak en önemli araç da kooperatiflerdir.

Türkiye'nin tarım ürünlerinin büyük bir kısmının ihraç edildiğinden; İhracatta karşılaşılan en önemli güçlük, dış pazarlara sunulan ürün fiyatlarının, dış piyasaya göre çok yüksek olmasıdır. Hem bu durumu dengelemek hem de ihracattan elde edilen gelirin büyük kısmının aracılara yerine üreticinin cebine girmesini sağlamak yönünden de Tarımsal kooperatifçilik ülkemiz için ayrı bir önem taşımaktadır.

Tarım Sektöründen Örnekler;

“Bu sene zirai kooperatif teşkilatına başlanmış olması Bilhassa memnuniyetimize mucip oluyor. Bu kooperatifleri memleketimizin her yerinde teşkil etmeyi ziyadesiyle önemsiyoruz. ”

Mustafa Kemal ATATÜRK

(1 Kasım 1929 TBMM açılış konuşması)

KOOPERATİFLERDE ETKİNLİK

KOOPERATİF ve ORTAKLIK KAVRAMLARI

- Oluşan faydaların kullanım esasına göre paylaşıldığı, kullanıcının mülkiyetinde ve kullanıcının kontrolünde olan bir işletmecilik türüdür.
- Kooperatif işletmenin organizasyonu; birey ekonomisi(ortaklar) ve grup ekonomisi (kooperatif işletme) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

- Birey ekonomisinin amacı kendi sahip olduğu işletmede maksimum kârâ ulaşmak olduğu halde, kooperatif işletmenin amacı ortağının hedefine ulaşması için gerekli olan koşulları en uygun şartlarda ona hazırlamaktır.
- Ortaklar kooperatifin temelini oluşturan en önemli unsurlarıdır. Kooperatifi kooperatif yapan ortaklar topluluğudur.
- Kooperatifte bir ortak kooperatifin hem ortağı(sahibi) hem de müşterisidir. Bu ikili yapı başka hiçbir organizasyon modelinde yoktur. O nedenle kooperatif yöneticisi politikalarını formüle ederken çok dikkatli davranmalıdır. Maksimum Kar amacı güdüsüyle oluşturduğu politikalarının sonucunda ortak-kooperatif ilişkisi zayıflar ve ortak kitlesi giderek erimeye başlar.

KOOPERATİF BAŞARININ ANLAMI VE ÖLÇÜTLERİ

Kooperatif başarı, her kooperatifin tipine göre değişmekle birlikte genel olarak kooperatiflerin ekonomik ve sosyal nitelikli hedefleri ile yakından ilgilidir. Bu hedefler kooperatif-ortak ilişkisi açısından şu şekilde özetlenebilir;

a) Gelirin Yükseltilmesi ve Sermaye Birikimine Katkı

- Kooperatiflerin faaliyetleri Pazarlama ve Tedarik olmak üzere iki ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Pazarlama hizmeti veren bir tarım kooperatifi “Üretici Rantı” sağlayarak, ortaklarının gelirinin yükselmesini sağlayabilir. Bu gelir artışının bir kısmı tüketime bir kısmı ise yatırıma dönüşeceğinden ortakların işletmesinde “sermaye birikimini” artırabilir.
- Bunun yanında bir tarım kooperatifi girdi tedarigi hizmeti verirkende “tüketici rantı” sağlayarak ortaklarında bir gelir artışı sağlayabilir. Bu gelir artışıda yine tüketim artışı ve sermaye birikimi olarak değerlendirilecektir.
- Üretici Rantı= Ürünler için ortalama piyasa fiyatı üzerinde fiili olarak gerçekleşen ürün satış fiyatıdır.
- Tüketici Rantı= Girdiler için ortalama piyasa fiyatı altında gerçekleşen girdi alış fiyatı
- Kooperatifin gelir artırıcı etkisi sadece ürün ve girdi fiyatlarını etkileyerek olmaz.
- Kooperatif ortağın ürünlerine daha fazla katma değer artışı sağlayarak ta ortağın gelirinin artmasına sebep olabilir. Buda kooperatifin gerekli içsel yatırımlarını yaparak ürün işleme teknolojilerini kooperatif bünyesinde oluşturmasıdır. Bugün ülkemizdeki birçok Tarım Satış Kooperatifi bunu başarıyla gerçekleştirmektedir.

b) Ortaklara Bilgi Transferi

Kooperatif bilgi aktarımında bulunarak hem ortaklarında teknolojik bilgi eksikliğini giderirken, aslında kendi geleceğini de güvence altına almaya çalışır. Bilgi transferi ortakların eğitimi ile ilgilidir. Bu eğitim, üretim teknolojisi yanında kooperatifçilik eğitimi;

- Ortakların hak ve sorumlulukları,
- Kooperatifin kısa-orta ve uzun vadeli planları,
- Yeni ürün geliştirme, kooperatif hesapları, kooperatifin finansmanı
- Kooperatif Hukuku konularında yoğunlaşmalıdır.

c) Sosyal Yönden Yükselmeye Katkı

Bir kooperatif ortaklığı her ortağa demokratik yollarla yönetim kademelerinde yer alma şansı vermektedir. Kooperatif üyesi olma, bu şansı kullanabilen ortaklar için toplumda saygınlık kazandıran bir unsur olabilmektedir.

Bunun yanında kooperatifin ortakları için yapacağı gelir etkisi, servet artırıcı bir özellik gösterdiği takdirde, kooperatif ortağının toplumdaki yaşam standardındaki artış, sosyal statü yükselmesi ile sonuçlanacağı için, kooperatif ortağı olma ortaklar açısından toplumda bir ayrıcalık yaratabilecektir.

Bunu sağlayabilen bir kooperatif ortağın motivasyonunu ve bu motivasyonun sürekli yüksek tutulmasını sağlayacaktır. Motive olmuş ortak kooperatif aktivitelerine daha fazla katkıda bulunacaktır.

KOOPERATİF-ORTAK İLİŞKİSİNİN ANLAMI

Bu konu ortakların kooperatife olan sorumlulukları ile ilgili bir konudur. Ve aşağıdaki konularda yoğunlaşmaktadır.

a) Ortakların Kooperatif ile olan Ticari İlişkisinin Yoğunluğu ve Sürekliliği

Ortakların ürün teslim taahhütlerinin üzerine çıkarak ve girdi satın almalarında da kooperatif ile mümkün olduğunca yüksek oranda ticari iş birliği içinde olmaları kooperatif-ortak ilişkisinin yoğunluğunu ifade eder.

b) Ortakların Sermaye Taahhütlerini kısa sürede yerine getirmeleri

c) Ortakların Kooperatif Genel Kurullarına Yüksek katılımın sağlanması

Bu konu ortakların sorumlu oldukları ve yönetime ortak katılımının sağlandığı bir süreçtir.

Yapılan pek çok araştırmada Ülkemizde ortakların karar alma sürecine katılımını yansıtan “genel kurullara katılım” oranının son derece düşük olduğunu ortaya koymuştur. şöyleki;

- Köy Kalkınma Kooperatiflerinde bu oran ortalama %40 iken,
- Sulama Kooperatiflerinde %48,
- Tarım Kredi Kooperatiflerinde %13-18,
- Tarım Satış Kooperatiflerinde ise %19-28 olarak gerçekleşmektedir.

Bu durumda, özellikle Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri açısından yeterli ortak ilgisinden bahsetmek mümkün değildir.

Ortakların kooperatiften beklentilerinin gerçekleşmesi için kooperatif işletmelerin ekonomide yüksek bir rekabet gücüne sahip olması ve yeterli bir Pazar payına sahip olması gibi bir zorunluluk doğmaktadır. Pazar payının yeterli düzeyde olması kooperatif işletmelerin yüksek rekabet gücünün olduğunu göstermektedir.

KOOPERATİFLERİN şİRKETLERDEN BAşLICA FARKLARI NELERDİR?

Kooperatiflerin Tanımı: Kooperatif, insan ihtiyaçlarının karşılıklı yardımlaşma yoluyla giderilmesini sağlamak ve ortakların çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulan ekonomik kuruluştur. Kooperatifler insanların ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle ve en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulan tüzel kişilerdir.

Kooperatiflerin Özellikleri:

Kooperatifler, üyelerinin ortak ihtiyaçlarını veya meslekleri ile ilgili gereksinimlerini en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulur.

Kooperatiflerde sermayenin üst sınır yoktur. Kooperatifin ortak sayısı arttıkça sermayesi de artar.

Kooperatiflerde sermayenin üst sınır yoktur. Kooperatifin ortak sayısı arttıkça sermayesi de artar.

Kooperatifçilik İlkeleri:

- Gönüllü ve serbest giriş
- Ortağın demokratik yönetimi
- Ortağın ekonomik katılımı

- Özerklik ve bağımsızlık
- Eğitim, öğretim ve bilgilendirme
- Kooperatifler arası iş birliği
- Toplumsal sorumluluk

ŞİRKET

Şirket veya Firma Türkiye yasalarına göre iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelerek emek veya mallarını müşterek bir amaçla bir sözleşme ile birleştirmeleri sonucu ortaya çıkan tüzel kişiliktir.

Şirketler, bilindiği üzere Türk Ticaret Kanunu'nda Şahıs Şirketleri ve Sermaye Şirketleri olarak iki ana kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar Şahıs Şirketleri ve Sermaye Şirketleridir.

Şahıs Şirketlerinin Genel Özellikleri

- Ortakları gerçek kişilerdir.
- Ortakları sınırsız sorumlu olup şirketin borçlarından dolayı tüm varlıklarıyla sorumludurlar.
- Kişisel emek ve ticari itibar sermaye olarak konulabilir
- Şirket sözleşmeleri ancak ortakların oybirliğiyle değişebilir.
- Yalnız ticari işletme işletmek amacıyla kurulabilir.
- Her ortağın eşit oy hakkı vardır.

Sermaye Şirketlerinin Genel Özellikleri

- Ortakları gerçek ve tüzel kişi olabilirler.
- Ortakların sorumluluğu sadece şirkete koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlandırılmıştır.
- Kişisel emek ve ticari itibar sermaye olarak konulamaz
- Şirket sözleşmesi oy çokluğu ile değiştirilebilir
- Sermaye paylara bölünmüştür

Şirketlerin Özellikleri

- Ortaklığı oluşturan kişilerin birden fazla olması gerekir. Bu kişiler gerçek ya da tüzel kişiler olabilmektedir. Bu kişilere pay sahibi, şerik ya da hissedar adları verilir. Ortak bir amacın olması gerekir.

- Ortak amaca ulaşmak için ortaklar arasında bir sözleşme yapılması gerekir.
- Şirketin koymuş olduğu hedefe ulaşabilmesi için ortakların hem mal hem de emeklerini sermaye şeklinde şirkete aktarması gerekir.
- En geniş anlamıyla iki ya da daha çok kişinin kazanç sağlamak amacıyla mallarını ve emeklerini bir araya getirmesidir.

KOOPERATİFLERİN ŞİRKETLERDEN BAŞLICA FARKLARI NELERDİR?

1) Amaç Bakımından

Şirketler ödenmiş sermayeye en fazla kâr temin etmeye çalışırken, kooperatifler ortaklarına ekonomik fayda sağlamak için ortak ürünlerini mümkün olan en yüksek fiyatla satın alınmasına ve ortakların ihtiyaç maddelerini de en ucuz şekilde temin ve dağıtımına çalışırlar.

2) Hisse Senetleri Bakımından

Şirketlerde hisse senetleri borsada serbest olarak satılabilir. Kooperatif ortaklık payları veya ortaklık senetleri ise serbest piyasada satılamayacağı gibi, kooperatif müsaadesi olmaksızın payların başkalarına devri de mümkün değildir.

3) Ortakları Durumu Bakımından

Kooperatif ortaklarını da aynı meslek, aynı yerleşim alanı, aynı ihtiyaç sahipleri olması gibi özel durumlar aranır. Şirket topluluklarında ise böyle durum ve şartların aranması söz konusu olmamaktadır.

4) Sermaye Yapısı Bakımından

Şirketlerde sermaye sabit olup belli kanun ve kurallar dışında değiştirilemez. Kooperatiflerde ise sermaye sınırlı değildir.

5) Yönetim Bakımından

Şirketlerde her hisse bir oya sahiptir. Hisse senedi arttıkça oy adedi de artar oysa kooperatiflerde her ortağın en az bir oy hakkı vardır. Sermayenin çok olması ortağın oy hakkını fazlalaştırmaz.

6) Kâr Dağıtımı Bakımından

Şirketlerde kâr sermayeye dağıtılır. Şirketlerde en fazla hisse senedine sahip olan ortaklar en fazla kâr alırlar. Kooperatiflerde ise kâr ortağa dağıtılır. Ortağın bir yılda kooperatifi ile yaptığı alışveriş oranına göre dağılım yapılır ayrıca ödenmiş sermayeye belirli bir faiz ödenir.

AVRUPA BİRLİĞİNDE KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.Dünya’da ve AB’de Kooperatiflerin Bazı Önemli Ekonomik Başarıları

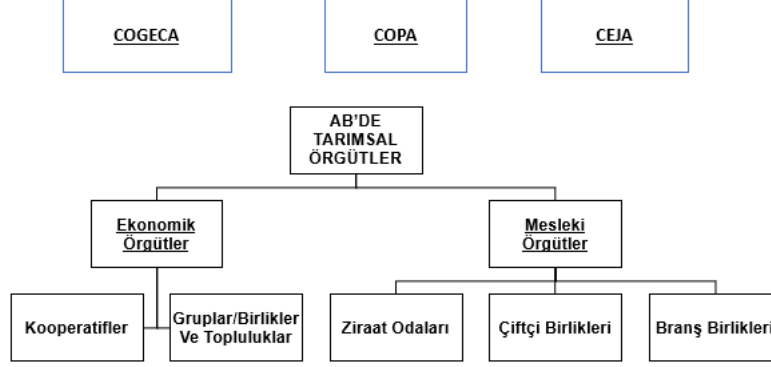
- Belçika’da eczane kooperatiflerinin ilaç piyasasındaki payı %19,5 tir.
- Brezilya’da kooperatifler ülkenin toplam ulusal hasılasının %40’ını üretmektedirler. Tarım ürünleri ihracatının %6 sını gerçekleştirmektedir.
- Kolombiya’da sağlık kooperatifleri nüfusun %16 sına sağlık hizmeti vermektedir. Kahve piyasasının %34 kooperatiflerin elindedir.
- Danimarka’da tüketici kooperatifleri perakende pazarının %37 sine sahiptirler.
- Finlandiya’da kooperatifler et ürünlerinin %74 ünden, süt ürünlerinin %96’sından, yumurta üretiminin %50 sinden, ormancılık ürünlerinin %34 ünden ve bankacılık sektöründeki toplam mevduatın %34 ünden sorumludurlar.
- Fransa’da toplam mevduatın %60’ına kooperatifler hakimdir. Toplam perakendeci firmaların %25’i kooperatiftir.
- Macaristan’da, kooperatifler ulusal gıda ve perakende satışlarının %14’üne sahiptirler.
- Kenya’da, kooperatifler ulusal gelirin %45’ini üretmişlerdir. Kahve piyasasının %70’ine, süt piyasasının %76 sına, pamuk piyasasının %95 ine sahiptirler.
- Kore balıkçılık kooperatiflerinin Pazar payı %71 dir.
- Yeni Zelanda da, kooperatifler ulusal gelirin %22 sini üretmektedirler. Kooperatifler süt piyasasının ve ihracatının %95 ine sahiptirler. Et piyasasının %70 ine, kimyasal gübre piyasasının %70 ine ve çiftlik girdilerinin %50 sini temin etmektedirler.
- İngiltere’de turizm sektöründeki seyahat şirketlerinden en büyüğü bir kooperatiftir.

İstihdama Katkı

- Kooperatifler tüm dünya çapında 100 milyondan fazla kişiye istihdam imkânı sağlamaktadırlar,
- Kolombiya’da, kooperatifler 109 000 kişiye iş imkânı sağlamakta ve 379 000 işçide işçi üretim kooperatiflerinde işçi-patron olarak çalışmaktadır. Kooperatifler sağlık sektörüne %23, ulaşım sektörüne %18, sanayi sektörüne %13, finans sektörüne %11, ve tarım sektörüne de %9 oranında istihdam sağlamaktadırlar.

- Fransa’da 21 000 kooperatif 4 milyondan fazla iş imkânı sağlamaktadır.
- Almanya’da 8106 kooperatif 440 000 kişiye istihdam sağlamaktadır.
- İtalya’da 70 400 kooperatif işletme 1 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır.

AB’DE TARIMSAL ÖRGÜTLENMENİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

COGECA (AB TARIMSAL KOOPERATİFLER GENEL KOMİTESİ)

- AB bünyesinde kooperatiflerin üst birliğidir. Üye ülkelerden toplam 39 kooperatif üst kuruluşu üyesi vardır. Bu organizasyon kendi özel konularını, Avrupa Komisyonunda, Bakanlar Konseyinde, Avrupa Parlamentosunda, Ekonomik ve Sosyal Komitede ve Bölgesel Komitede sunar ve tartışılmasını sağlar.
- COGECA, Kooperatifler ve tarım ile ilgili topluluk politikalarının geliştirilmesi ve hazırlanmasında taraf teşkil etmektedir.
- COGECA, Kooperatifler arası ilişkilerin geliştirilmesi faaliyetlerinde bulunmaktadır. İhracat ve ithalat yapan kooperatiflerin listesini hazırlamakta, 500’den fazla kooperatifin faaliyetlerinin istatistiklerini tutmakta, kooperatifçilik ile ilgili çalışmalar (vergilendirme, kooperatif hukuku, kooperatif eğitimi) yapmakta ve sempozyumlar düzenlemektedir.

COPA (AB TARIMSAL ORGANİZASYONLAR KOMİTESİ)

- 25 ülkeden toplam 59 çiftçi örgütü üyesi mevcuttur. Bunların içinde ziraat odaları, sendikalar, çiftçi birlikleri ve hatta kooperatifler gibi bir çok çiftçi örgütü vardır.
- COPA, çok fonksiyonlu ve sürdürülebilir Avrupa tarım modelinin geliştiricisi ve savunucusudur.

- COPA Avrupa komisyonunda temsil edilmektedir. COPA komisyon üyeleri ile OTP ve piyasa düzenleri ve yıllık ürün fiyatları konusunda tartışmalarda bulunmak üzere toplantılar yapar.

CEJA (AVRUPA GENÇ ÇİFTÇİLER KONSEYİ)

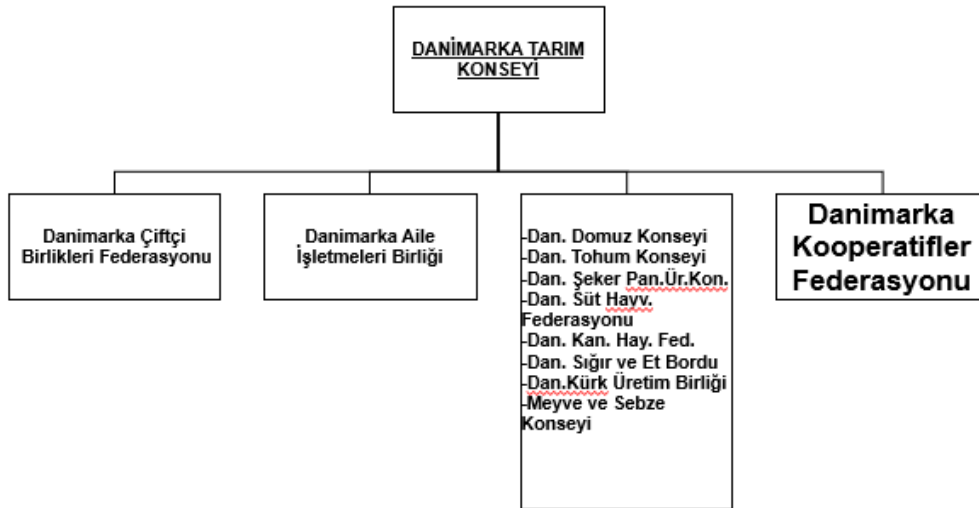
Bünyesinde 22 ulusal organizasyon vardır. 1 milyona yakın genç çiftçiyi temsil etmektedir.

CEJA Avrupa komisyonunun 24 tarımsal komitesine düzenli olarak katılmaktadır.

- CEJA; Avrupa’da kırsal alan ve tarımın geliştirilmesinde etkili olmak,
- Genç çiftçilerin koşullarını iyileştirmek,
- Genç çiftçiler arası iletişimi sağlamak,
- Genç çiftçilerin eğitimi ile ilgili çalışmak,
- Tarımın rolü konusunda toplumu bilgilendirmek

AB bir bütün olmasına rağmen tek tip bir örgütlenme deseni bulmak mümkün değildir. AB’de her ülkenin kendine özgü bir örgütlenme modeli mevcuttur.

DANİMARKA

Danimarka’da çiftçi örgütlenmesinin gelişimi dört önemli çiftçi kuruluşunun incelenmesi ile açıklanabilir.

1) Danimarka Çiftçi Birlikleri Federasyonu

Ülkemizdeki Ziraat Odaları ile eş değer kuruluşlardır. Amacı; Danimarka tarımının ekonomi içindeki önemini korumak ve teknik bilgi ve yönetimle tarımın gelişmesine katkıda bulunmaktır. Federasyon, diğer tarımsal kuruluşlarla birlikte parlamenterlere tarım hakkında bilgi verir ve siyasi partilerle düzenli toplantılar yapmaktadırlar.

2) Danimarka Çiftçi Aileleri Birlikleri

Bu organizasyon da Ülkemizdeki Ziraat Odalarının eşdeğeri olan bir modeldir. Amacı; Çiftçilerin genel menfaatlerini savunmak ve üyelerine ekonomik, sosyal, kültürel, teknik konularda yardımcı olmaktır.

3) Danimarka Kooperatifleri Federasyonu

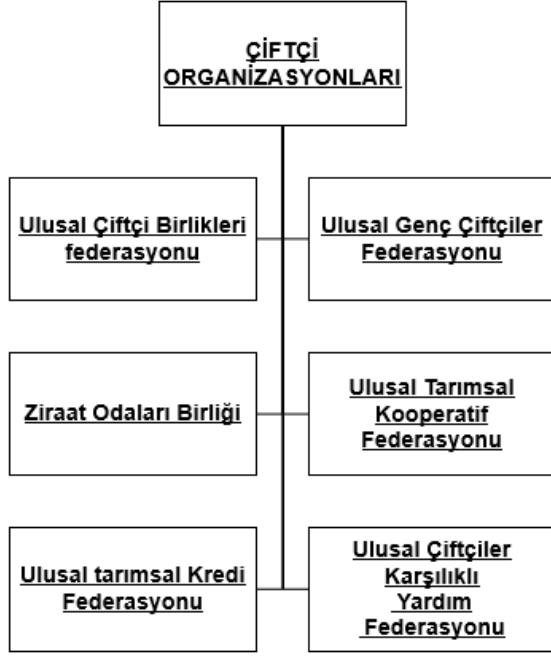
1899 yılında kurulmuş bir organizasyondur. Federasyon 25 üye kuruluştan meydana gelmektedir. Bunların içinde Tarımsal işleme ve pazarlama kooperatifleri ile bankacılık, sigortacılık, balıkçılık alanlarında faaliyet gösteren birçok şirket de federasyona üyedir. Amacı; üyelerinin her türlü girdilerini temin etmek ve ürünlerinin pazarlanmasını sağlamaktır.

4) Danimarka Tarım Konseyi

Bu konsey yukarıda sayılan organizasyonların üstünde olan bir oluşumdur. Danimarka tarımında yatırımlar, pazarlama, teknik ve ekonomik iş birliğinin sağlanması ve üyelerinin ortak çıkarlarının korunması konularında çalışmaktadır. Ülke tarım politikasının saptanması ve uygulanmasında konseyin büyük etkinliği bulunmaktadır.

FRANSA

Fransa'da çiftçi örgütlenmesi çok çeşitli ve geniş kapsamlıdır. Çiftçi örgütlenmesini genel olarak altı (6) ana grup altında toplamak mümkündür.

Ulusal Çiftçi Birlikleri Federasyonu

Birçok çiftçi kuruluşunun birleşmesinden oluşmaktadır. Ülkemizde yeni kurulması planlanan üretici birlikleri niteliğinde ve onların bir federatif örgütlenmesi niteliğindedir. Bünyesinde ürün bazında örgütlenmiş Buğday üreticileri Birliği, Sığır yetiştiricileri birliği gibi organizasyonlar bulunmaktadır. Mesleki örgütlenme niteliği olan bir yapılanmadır.

Ziraat Odaları Birliği

En önemli görevi tarımın ve üyelerinin çıkarlarını hükümetle diyalog kurarak korumaktır. Üyelerinin mesleki sorunlarının çözümü, işletmecilik konuları, teknik girdilerin sağlanması ve tarımla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması bu birliğin başlıca çalışma alanlarıdır.

Ulusal Genç Çiftçiler Federasyonu

80 bin üyesi mevcuttur. Federasyonun amaçları; genç çiftçiler arasındaki ilişkiyi geliştirmek, genç çiftçilerle ilgili tarım politikalarında politikalar oluşmasını sağlamaktır.

Ulusal Tarımsal Kooperatifler Federasyonu

Bu federasyon, kooperatif ve kooperatif birliklerinin Çok amaçlı bölgesel federasyonlarını, ürün bazında uzmanlaşmış ulusal federasyonlarını kapsamaktadır.

Ulusal Tarımsal Kredi Federasyonu

Bu federasyon bölgesel mevduat bankalarından oluşmaktadır.

Ulusal Çiftçiler Karşılıklı Yardımlaşma Federasyonu

Bu federasyon da bölgesel karşılıklı yardımlaşma ofislerinden oluşmaktadır.

ALMANYA

Almanya'da çiftçi örgütü olarak iki büyük organizasyon bulunmaktadır. Bunlar; Alman Raiffeisen Birliği ve Alman Çiftçi Birliği'dir.

Alman Çiftçi Birliği

Birçok çiftçi organizasyonundan oluşmuştur. Bunların içinde kooperatif birlikleri de vardır. Bu organizasyonun oluşum şeması aşağıda verilmiştir. Birliğin Amaçları; tarım alanında kabul edilebilir bir ihracat politikası ve uygun bir iş bölümünü desteklemek, çiftçilerin mesleki sorunlarını çözmek ve yardım programları hazırlamak, kırsal yapı üzerinde kurulu tarımsal sistemin devamını garanti altına almak.

• **AB Ülkelerinde Kooperatiflerin Satışlarda Payları(%)**

	Kırmızı Et	Beyaz Et	Yumurta	Süt	Şeker	Tahıllar	Tüm Meyve	Tüm Sebze
• Belçika	...	...	...	53	...	30	75	85
• Danimarka	66	...	52	94	...	60	70-80	70-80
• Yunanistan	2	15	2	20	...	49	57	3
• İspanya	8	22	25	27	22	20	45	15
• Fransa	30	30	25	47	16	68	40	25
• İrlanda	15-20	20	...	99	...	57	14	18
• İtalya	12	35	8	40	7	20	43	8
• Luxemburg	38	...	...	81	...	79	...	...
• Hollanda	16	9	14	83	63	65	76	73
• Avusturya	25	70	...	90	100	60	18	28
• Almanya	28	...	...	52	80	45-50	40	28
• Finlandiya	65	83	54	97	...	48	...	...
• İsveç	76	...	33	99	...	75	20	50
• İngiltere	...	25	...	67	...	24	67	26

• Kaynak:European Commission, Directorate for Agriculture

AB Ülkelerinde Tarımsal Kooperatiflerin Girdi Tedarikinde Payları(%)

	%
Belçika	40(Tüm Girdiler)
Danimarka	87(Yem), 64(Gübre)
Almanya	50(Tüm Girdiler)
Finlandiya	41(Tüm Girdiler)
Fransa	45(Yem)
İrlanda	65(Yem)
Hollanda	54(Tüm Girdiler)
Portekiz	66(Kredi)
İspanya	70(Tüm Girdiler)
İsveç	40(Tüm Girdiler)
İngiltere	30(Gübre)

Türkiye’de Kooperatiflerin Pazar Payları

<u>Tarım Satış Kooperatifleri</u>							
<u>Pamuk</u>	<u>Kuru Üzüm</u>	<u>Ayçiçeği</u>	<u>Zeytinyağı</u>	<u>Zeytin</u>	<u>Soya</u>	<u>İncir</u>	<u>Fındık</u>
%14-22	%20-30	%31	%12-20	%10-20	%40	%28	%36

<u>Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri</u>		
<u>Sütçülük</u>	<u>Zeytinyağ</u>	<u>Hayvan yemi</u>
%2.9	%6.8	%9.5

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE KOOPERATİFLEŞME İLİŞKİSİ

Esas anlamıyla Küreselleşme; ticaret, finansal akımlar, teknolojik değişim ile bilgi, işgücü ve sermayenin mobilitesi yoluyla dünya ekonomilerinin birbirleriyle entegrasyonu olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme sürecini hazırlayan ve hızlandıran DTÖ, yapılan ticaret anlaşmaları ile dünya ticaretini yönlendirmektedir. Türkiye’de DTÖ’nün bir parçası olduğuna göre bu anlaşmalardan etkilenmemesi mümkün değildir.

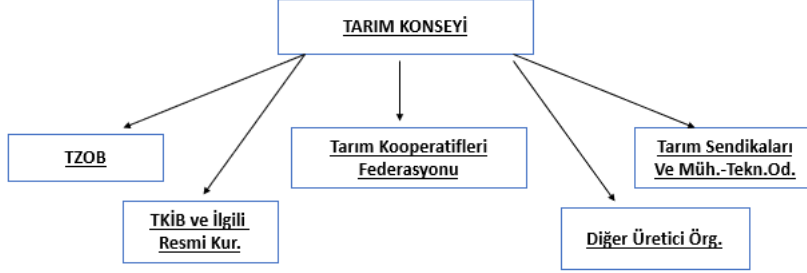
DTÖ, tarımsal üretimde ticaretin piyasa mekanizmasının yönlendirmesine bırakılmasını istemekte ve faaliyetlerini bu şekilde yönlendirmektedir. Bu nedenle;

- 1) İhracat sübvansiyonlarının azaltılmasını,
- 2) Gümrük Vergilerinin aşağı çekilmesini,
- 3) İç desteklerin azaltılmasını öngörmekte ve ülkeler ile yaptığı anlaşmalarda bunları sağlamaktadır.

Bu nedenle dış piyasalarda birçok ürünümüz için rekabet şansımızın bulunmamaktadır. Bu konu birçok üründe verimliliğin son derece düşük ve örgütsüz bir tarım sektörünün varlığından kaynaklanmaktadır. Türkiye tarıma vereceği kaynaklarının tamamını verimin yükseltilmesi için tarımsal yapının iyileştirilmesi ve üretici örgütlerinin etkin hale gelmesi için harcamalıdır.

TÜRKİYE İÇİN ULUSAL TARIM KONSEYİNİN KURULMASI

Çiftçilerin mesleki örgütlenmesi ile ekonomik amaçlı örgütlenmesi birbirinden kopuk olması, çiftçilerin baskı grubu olarak lobi faaliyetlerinin etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Bu amaçla, ülkemizde bir tarım konseyine gereksinim vardır.

TARIM DIŞI KOOPERATİFLER

Tarım dışı kooperatifler ortaklarının ihtiyaçlarını karşılamak ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulan kooperatiflerdir.

Bu kooperatifler ortaklarının küçük tasarrufları ve devletten alınan kredi olanaklarıyla onların ihtiyaçlarını kolay yoldan ve daha ucuza karşılamaya çalışır.

Bu gruba giren kooperatifler şunlardır:

- 1) Tüketim Kooperatifleri
- 2) Konut Kooperatifleri
- 3) Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri
- 4) Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri
  - a) Taşıma Kooperatifleri
  - b) Küçük Sanat Kooperatifleri
  - c) Ecza Kooperatifleri
  - d) İş Yeri Yapı Kooperatifleri
  - e) Turizm Kooperatifleri
  - f) İşçi Kooperatifleri

1) Tüketim Kooperatifleri

Tüketim kooperatiflerinin temel amacı ortaklarının tüketim ihtiyaçlarını, aracılı ortadan kaldırarak veya onların kâr düzeylerini en düşük seviyeye indirerek daha ucuza karşılamaktır.

- Konusu ile ilgili işletmeler kurarak ortaklarının ihtiyaçları için üretim faaliyetlerinde bulunur, bu konuda kurulmuş teşebbüslere katılır.
- Kooperatif tarafından temini ve dağıtımı mümkün olmayan zorunlu ihtiyaç maddeleri için ortaklarına kredi verir.
- Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarına aracı olur.
- Gerekğinde ortaklar ve personel için yardım fonları oluşturma konusu ile ilgili eğitim, yayın, araştırma ve benzeri faaliyetlerde bulunur.
- Tüketim kooperatifi, bir yardımlaşma derneği değildir. Tüketiciler, kendilerine bir ekonomik yarar sağlamak için bir tüketim kooperatifi kurmaktadır.
- Bu yararı kooperatife yatırmış oldukları sermayeye fazla kâr alarak değil, gereksinim duydukları tüketim maddelerini kooperatifleri aracılığıyla daha ucuza almak suretiyle sağlarlar. Örneğin ortaklarının ihtiyacı olan şekeri çuval olarak toptancıdan satın alarak, ortaklarının şeker ihtiyaçlarını market fiyatının altında bir fiyatla karşılar.

2) Konut Kooperatifleri

İnsanların zorunlu ihtiyaçları arasında yer alan barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla kurulan bu tür kooperatifler, özellikle de dar ve orta gelirli ailelerin konut sahibi olmasında aktif rol oynar.

Bu tür kooperatifler sayesinde kişilerin küçük birikimleri bir araya getirilip, gerekli durumlarda banka kredilerinden de yararlanılarak, üyelerin konut ihtiyaçları karşılanır. Ülkemizde bu tür kooperatiflere yaygın olarak rastlanmaktadır.

3) Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri

Küçük esnaf ve sanatkârlar, maddi güvence verememeleri nedeniyle, ticaret bankalarından doğrudan kredi alamazlar. Esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifinin amacı, esnaf ve sanatkarların gereksinim duydukları ve tek başlarına sağlayamadıkları kredileri, bankaya kefil olmak suretiyle, esnaf ve sanatkarlara sağlamaktır.

- Konusu ile ilgili olarak; yatırım faaliyetlerinde bulunabilir, gerekli tesisleri kurabilir, bu tesisleri işletebilir veya kiraya verebilir, ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapabilir ve kurulmuş ortaklıklara iştirak edebilir.
- Gerekğinde kooperatif ortakları ve personeli için yardım kuruluşları, mesleki ve sosyal tesisler meydana getirmek ve bunları işletmek için yardım fonları oluşturur; konusu ile ilgili eğitim, yayın araştırma ve benzeri faaliyetlerde bulunur.
- Türkiye’de ilk esnaf ve kefalet kooperatifi Türkiye Halk Bankasının da teşvikiyle 1951 yılında Ankara’da kurulmuş olup, sayıları her geçen gün hızla artmaktadır. Ülkemizde esnaf ve sanatkarlara kredi ve kefalet kooperatifleri yoluyla kredi veren tek banka Türkiye Halk Bankasıdır.

Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri

Tarım dışı alanda kurulan ve çalışma konusu hizmet üretimi olan kooperatiflerin genel adı Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri olup bu grupta aşağıdaki kooperatif türleri yer alır.

1) Taşıma Kooperatifleri

Taşıma sektöründe faaliyet gösteren kişilerin kurdukları kooperatiflerdir.

Bu kooperatifler; ortaklarına iş bulma, sözleşme yapma, yük bulma sorununu çözme, yükleme istasyonları kurma, yakıt, lastik, yedek parça alma, bakım onarım gibi konularda kolaylık sağlamaktadır. Ülkemizde bu alanda özellikle de motorlu taşıyıcılar adı altında çok sayıda kooperatif bulunmaktadır.

“Ulaştırma Kooperatifleri” adı da verilen bu kooperatifler değişik tiplerde olabilir.

- Kendilerini taşıma gereksinimi duyan kişiler tarafından kurulan kooperatifler. Örneğin, çocukların okula taşınması için ana babalar tarafından kurulan kooperatifler.
- Şoförler tarafından halkı taşımak için kurulan hizmet üretim kooperatifleridir.
- Bağımsız taşıyıcıların (kamyoncuların) işlerinin etkinliğini arttırmak amacıyla kurdukları kooperatiflerdir.

2) Küçük Sanat Kooperatifleri

Türkiye’de marangozluk, ayakkabı imalatı, leblebicilik, lüle taşı işletmeciliği, dokumacılık, kilimcilik, halıcılık, deri imalatı, battaniyecilik, av tüfeği imalatı, tabakçılık, fırıncılık vb. alanlarda faaliyet gösteren küçük sanatkarların kurdukları kooperatifler mevcut olup bu tür kooperatifler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından desteklenmektedir.

Bu kooperatiflerden dış satıma yönelik olanlarına ise Türkiye Halk Bankası aracılığıyla tesis ve işletme kredisi verilmektedir.

3) Eczacı Kooperatifleri

Eczacılık alanında faaliyet gösteren ortaklarının ilaç gereksinimlerini karşılamak, ilaçların temin, dağıtım ve gerektiğinde üretim çalışmalarını düzenlemek, eczane ve ilaç sektörünün sağlıklı oluşumuna katkıda bulunmak ve ortakları eczacıların hak ve çıkarlarını korumaktır.

1970’li yıllarda ilaç deposu işletmelerinin keyfi bir uygulama sonucu istedikleri eczanelere ilaç verip istediklerine vermemesi birçok eczanenin kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına yol açmış ve bu durum eczacıları kooperatif kurmaya yöneltmiştir.

4) İş Yeri Yapı Kooperatifleri

Ortakları olan küçük zanaatkar ve küçük sanayicilerin, günün teknik koşullarına uygun birer işyeri edinmelerini sağlamak amacıyla kurulan kooperatiflerdir.

Bir diğer amaçları da işyeri tesisi topluluğunun genel hizmetlerini karşılayacak tesislerin yapılmasıdır.

Ülkemizde yapı kooperatifçiliğinde en büyük sorun, esnaf ve zanaatkar olmayan kişilerin de bu kooperatiflere ortak olabilmeleridir. Bazen, spekülasyon amacıyla bir ortağın birden fazla işyerine sahip olduğu görülmektedir. Bu da haksız spekülasyon kazançlarına neden olduğundan kooperatifi amacından saptırmaktadır.

5) Turizm Kooperatifleri

Turizm alanında faaliyet gösteren işletme sahiplerinin bir araya gelerek kurdukları kooperatiflerdir.

- Turistik yerlerde faaliyet gösteren otel sahipleri kendilerini iç ve dış pazarda en iyi biçimde tanıtmak amacıyla turizm kooperatifleri kurarak hizmetlerini en iyi biçimde pazarlar. Türkiye’de 1980’den beri turizm alanında kooperatifler kurulmaya başlanmıştır.
- Lokantacılar, gereksinim duydukları malzemeleri toptan ve ucuz sağlamak için kooperatif kurabilir.
- Seyahat acentaları, rehber yetiştirmek veya dış ülkelerde toplu reklam için kooperatif kurabilirler.

6) İşçi Kooperatifleri

Çalışanların ortak oldukları sanayi tesislerini kooperatif olarak işletmeleridir. Bu nedenle kooperatiflere “işçi üretim kooperatifleri” veya “sanayi kooperatifleri” de denilmektedir.

KOOPERATİF ORGANLARI

1. GENEL KURUL:

- Kooperatif ortaklarının tamamının, bir başka ifadeyle oy kullanma hakkına sahip ortakların, oluşturduğu topluluğa genel kurul denir.
- Genel kurul kooperatifin bütün ortaklarını temsil eden ve karar alan en yetkili organdır.
- Genel kurulda alınan tüm kararlar toplantıda hazır bulunsun veya bulunmasın tüm ortakları kapsar.
- Genel kurul, ortaklara, kooperatifin yönetimi ile ilgili bilgiler vermek, kooperatif yönetim ve denetim kurullarını seçmek, bir önceki yıl görev yapan yönetim ve denetim kurullarının çalışmalarını incelemek gibi amaçlarla toplanır.
- Kooperatif genel kurulu olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanır:
- **Olağan genel kurul:** Kooperatif genel kurulları hesap dönemi sonundan itibaren (çoğunlukla 31 Aralık), 6 ay içinde ve yılda en az bir kere toplanmak zorundadır.
- **Olağanüstü genel kurul:** Kooperatiflerin faaliyetleri ile ilgili önemli ve acele kararların alınmasının gerektiği durumlarda genel kurul, olağanüstü olarak toplanır.

1.1. Genel Kurulun Yetkileri ve Yetkilerin Devri:

1.1.1. Genel kurulun yetkileri şunlardır:

1. Genel kurul toplantısına başkanlık edecek divanı seçmek,
2. Ana sözleşmede değişiklik yapmak,
3. Yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile gerektiğinde tasfiye kurulunu seçmek,
4. Yönetim ve denetim kurullarını ibra etmek (aklamak),
5. Yönetim ve denetim kurulları ile tasfiye kurulu üyelerinin görevine son vermek,
6. Bilanço, gelir gider farkı hesaplarını ve yıllık çalışma raporlarını incelemek,
7. Kooperatife gayrimenkul alımında ve satımında izlenecek usul ile alınacak gayrimenkulün özelliği, yerini, fiyatını, satılacak gayrimenkulün asgari fiyatını belirlemek,
8. Üretim ve inşaat işlerinin yaptırılma yöntemini belirlemek,
9. Yapı kooperatiflerinde, kooperatif üye sayısı ile yapılacak konut veya işyeri sayısını belirlemek,

10. Yönetim kurulunun hazırlamış olduğu iş programını ve bütçe önerisini onaylamak,
11. Yönetim ve denetim kuruluna verilecek ücreti belirlemek,
12. Kooperatifin ihtiyaç duyduğu personel kadrolarını ve ücretlerini onaylamak,
13. Kooperatifin başka bir kooperatifle birleşmesine karar vermek,
14. Kooperatifin dağılmasına karar vermek,
15. Kooperatifin üst birliğe katılmasına karar vermek,
16. Ortaklıktan çıkarılanların itirazlarını inceleyip onaylamak veya itirazı kabul etmek,
17. Ortaklara ek ödeme yükümlülüğü getirmek,
18. Kooperatifin sermayesini artırmak,
19. Ortakların taksit tutarlarını ve ödeme esaslarını belirlemek,
20. Yönetim kurulu kararlarından, kanun, ana sözleşme ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu iddia edilenleri incelemek, gerektiğinde iptal etmek.

1.1.2. Genel Kurul, Kooperatifler Kanunu'nun 42. maddesinde belirtilen ve aşağıda sıralayacağımız yetkilerini başka bir kurula devredemez ve terk edemez:

- Ana sözleşmeyi değiştirme,
- Yönetim, denetim ve gerektiğinde tasfiye kurulunu seçme,
- Gelir gider farkının bölüşümü ile ilgili karar alma
- Yönetim ve denetim kurullarını ibra etme (aklama, temize çıkarma),
- Yasa veya ana sözleşme ile genel kurula tanınmış olan konular hakkında karar verme,
- Kooperatife gayrimenkul alımında ve satımında izlenecek usul ile alınacak gayrimenkulün özelliği, yerini, fiyatını, satılacak gayrimenkulün asgari fiyatını belirlemek,
- Üretim ve inşaat işlerinin yaptırılma yöntemini belirlemek,
- Yapı kooperatiflerinde, ortak sayısı ile yapılacak konut ve iş yeri sayısını belirlemek,

1.2. Genel Kurulun Toplantıya Çağırılması:

- Kooperatif genel kurulu,
- Yönetim kurulu,
- Denetim kurulu,
- Kooperatifin bağlı bulunduğu üst birlik,

- Tasfiye memurları,
- İlgili bakanlık,
- Ortakların 4'ten az olmamak kaydıyla 1/10' unun isteği ile toplanabilir.
- Yönetim kurulu on gün içinde genel kurulun toplantıya çağırılması isteğini yerine getirmez ise, ana sözleşmede belirtilmişse, genel kurulun toplanması isteğiyle, denetim kuruluna ve üst birliğe başvurulur.
- Genel kurulun yapılacağı tarih, yer ve genel kurul gündemi, toplantıdan en az 15 gün önce ilgili bakanlığa (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü/Tarım İl Müdürlüğü), yazılı olarak bildirilmelidir.
- Genel kurul toplantısının yapılacağı kooperatif ortaklarına ana sözleşmede belirtilen biçimde duyurulur.
- Ana sözleşmede duyurunun nasıl yapılacağı yönünde bir hüküm yoksa, genel kurul aşağıdaki usullerden biriyle toplantıya çağrılır:
- Ortaklara, kooperatif temsilcilerine imzalanmış taahhütlü mektuplar yollanır.
- Yerel gazetelere ilan verilir.
- Yazılı olarak imza karşılığı duyuru yapılır.

1.3. Genel Kurul Gündeminin Hazırlanması ve Gündeme Madde Eklenmesi:

- Genel kurul maddeleri; genel kurul ilanı yapılmadan önce, genel kurul toplantı çağrısı yapanlar tarafından hazırlanarak genel kurul ilanında belirtilir.
- Genel kurul maddelerinin önceden hazırlanarak ortaklara duyurulması, kooperatif ortaklarının yapılacak genel kurul toplantısına katılıp katılmayacaklarına karar vermelerine yardımcı olur.

2. YÖNETİM KURULU

- Yönetim kurulu, kanun ve ana sözleşme hükümlerine göre kooperatifin faaliyetlerini yöneten ve kooperatifi temsil eden yürütme organıdır.

2.1. Kooperatif Yönetiminin Önemi ve Kooperatiflerde Temsil:

- Ortaklar arasından seçilerek oluşturulan yönetim kurulu işlerinin yürütülmesi görevini yerine getirirken, kooperatifi borç altına sokabileceğinden ve kooperatifin gidişatını etkileyecek işlemleri yapabileceğinden dolayı önemli bir yere sahiptir.
- Yönetim kurulu, kooperatifi temsil ile yetkilendirilmiştir. Buna temsil yetkisi denir.
- İstendiğinde bu yetki birkaç yönetim kurulu üyesine, kooperatif üyesi olmayan bir veya birkaç müdüre de devredebilir.
- Faaliyetler kooperatif unvanı ile yapılır. Yapılan tüm işlemlerde kooperatif kaşesi kullanılır ve bu durumda kooperatif sorumlu olur.
- Unvan kullanılmadan yapılan işlemler kooperatifi bağlamaz.
- Yönetim kurulu kanun, ana sözleşme, diğer mevzuat hükümleri, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına aykırı davranamaz.
- Aksi takdirde kooperatif değil bu faaliyetleri yapanlar sorumlu olur.

2.2. Yönetim Kurulunun Seçimi:

- Yönetim kurulu en az 3 asil, 3 yedek üyeden oluşur.
- Bir kişinin kooperatif yönetim kurulunda asil veya yedek olarak yer alması için kooperatif üyesi olması zorunludur.
- Yönetim kurulu üyeleri, en fazla 4 yıl için seçilebilir.
- Ana sözleşmede yönetim kurulu üyeleri ikinci defa seçilemez gibi bir hüküm yoksa tekrar seçilebilir.
- Kooperatiflerin kuruluşunda kurucu ortaklar tarafından yönetim kurulu belirlenir.
- Sözleşmeye yönetim kurulu üyelerinin kimler oldukları yazılır.
- Kuruluş tamamlandıktan sonra ilk genel kurul toplantısında kooperatifin yeni yönetim kurulu seçilir.

Kooperatifler Kanunu'nun 56. maddesinde yönetim kuruluna üye olabilmek için gerekli koşullar şunlardır:

- T.C vatandaşı olmak
- Aynı türden başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmamak

- Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlardan mahkûm olmamış olmak

Kooperatif denetim kurulu, yönetim kurulunun yukarıdaki şartları uygun olup olmadığını inceler.

- Şartlara uygun olmayan yönetim kurulu üyelerin görevine yönetim kurulu tarafından son verilir.
- Boşalan yönetim kurulu üyeliklerine, zaman geçirilmeden denetim kurulunca yedek üyelere üye seçilir.

2.3. Yönetim Kurulunun Görevleri:

- Kooperatif yönetim kurulu; ana sözleşmeye, yasalara ve genel kurulun almış olduğu kararlara uygun davranmak suretiyle kooperatifi yönetir.

Yönetim kurulunun başlıca görevleri şunlardır:

1. Kooperatifin çalışma politikalarını belirlemek
2. Üyeleri arasında görev dağılımı yapmak
3. Kooperatifin hukuki birliğini korumak
4. Yönetim kurulu defterleri ve tutanakları ile genel kurul tutanaklarını saklamak
5. Yıllık faaliyet raporunu ve bilanço ve gelir gider tablosunu hazırlamak ve denetim kuruluna incelenmek üzere vermek
6. Yapılan çalışmalarla ilgili genel kurulu bilgilendirmek
7. Ortakları temsil ederken tarafsızlık ilkesini benimsemek
8. Kooperatife ortak olmak isteyenlerin, kooperatif üyesi olmak için gerekli şartları taşıyıp taşımadığını araştırmak ve karar vermek
9. Ortaklıktan çıkmak isteyen üyelerin bu isteklerini karara bağlamak
10. Kooperatife ortak alımına, gerekli incelemeden sonra karar vermek
11. Sözleşmeyle kendisine yetki verilmişse, ortaklıktan çıkartılmaya karar vermek

12. Kooperatif işlerinin yürütülmesi için müdür ve personel ile temsilci veya vekil atamak, bunların görevlerin son vermek
13. Ortaklarla devamlı haberleşmeyi sağlamak ve onları eğitmek
14. Gelir-gider farkının dağıtılmasını genel kurula teklif etmek
15. Genel kurul olağan veya gerekli durumlarda olağanüstü toplantıya çağırarak ve genel kurul gündemini hazırlamak
16. Genel kurul toplantılarına bakanlık temsilcisi istemek
17. Genel kurul kararlarının iptali için dava açmak
18. Yönetim kurulu ortaklarının eksilmesi durumunda varsa yedek üye çağırarak
19. Genel kurulda mektupla kullanılan oyları bakanlık temsilcisi ile birlikte incelemek, tutanak düzenlemek ve imzalamak
20. Tasfiye memuru olarak görevlendirilmişse tasfiye işlerini yürütmek
21. Ortaklardan yükümlülüklerini yerine getirmelerini istemek

2.4. Yönetim Kurulu Üyelerinin Sorumlulukları:

- Kooperatif Defterlerinin Tutulması Sorumluluğu: Kooperatifin bulundurulması gereken defterlerin sorumluluğu ve muhafazası yönetim kuruluna aittir.
- Gelir ve Gider Farkından Doğan Sorumluluklar: Kooperatif sözleşmesinde olumlu farkın ortaklara dağıtılmasına ilişkin hüküm varsa bu dağıtımı yönetim kurulu yapar.

Sözleşmede açıklama yoksa:

- Yedek Akçe ve Fon Ayırma ile ilgili Sorumluluklar: Yönetim kurulu olumlu gelir gider farkının en az %10'unu normal ve %5 olağanüstü yedek akçe olarak ayırdıktan sonra dağıtım yapabilir.
- Yedek akçe ve fonların ayrılmasından yönetim kurulu sorumludur.

3. DENETİM KURULU:

- Kooperatif içinde yapılan işlem ve faaliyetlerin denetim görevi denetim kuruluna verilmiştir.
- Bu kurulunun denetim yapabilme bilgi ve becerisine sahip olması gereklidir.

- Kooperatif denetimi:
- Kooperatif yapısının,
- Faaliyetlerinin,
- İşlem ve hesaplarının yanlışlık, çelişki veya tutarsızlık içerip içermediğinin; kanun, ana sözleşme, yönetmelik hükümleri, genel kurul kararları ve iyi niyet esasları çerçevesinde izlenmesi ve gözlenmesi için yapılan tüm çalışmalardır.

3.1. Denetim Kuruluna Üye Seçimi:

- Denetim kurulu, genel kurulca seçilir.
- Denetim kuruluna en az bir, en fazla beş üye seçilebilir.
- Denetim kurulunun görev süresi en az bir, en fazla ise üç yıldır.
- Kooperatif kuruluşu sırasında ilk denetim kurulu üyeleri ana sözleşme ile atanır. Denetim kurulu üyelerinin istifa ederek görevden çekilmeleri durumunda, yerlerine yedek üyeler geçer.

Denetim kuruluna seçilebilmenin şartları şunlardır:

- Yönetim Kurulu üyesi olmamak,
- T.C vatandaşı olmak,
- Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekârlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlardan mahkûm olmamış olmak,

Bakanlık tarafından hazırlanan örnek ana sözleşmede yukarıda saydığımız şartlara ilaveten; seçilecek üyelerin medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olması, kooperatif personeli veya yönetim kurulu üyeleriyle üçüncü derece dahil akrabalık bağı bulunmamak şartlarına da yer verilmiştir.

3.2. Denetim Kurulunun Görevleri:

1. Kooperatif defterlerinin düzenli olarak tutulup tutulmadığını saptamak
2. Bilanço ile gelir ve gider farkı hesabının defterlere uygun olup olmadığını kontrol etmek
3. Her yıl yazılı bir rapor hazırlayarak tekliflerini genel kurula sunmak

4. Yönetim kurulu üyeliğine seçilen üyelerin, üyelik koşullarını taşıyıp taşımadıklarını incelemek, koşullara uymayanların veya sonradan bu koşulları kaybedenlerin yönetim kurulu üyeliğinden çıkarılmasını yönetim kurulundan talep etmek
5. Genel kurul gündemine, uygun gördükleri maddeleri ekletmek
6. Yönetim kurulunun ana sözleşme, kanun ve mevzuatlara aykırı çalışmalar içerisinde bulduklarının tespit edilmesi durumunda genel kurulu toplantıya çağırarak
7. Kooperatif sırlarını ve ortaklar hakkındaki sırları saklamak
8. Ayda en az bir kere kooperatif defter ve belgelerini incelemek, kasasını saymak
9. Üç ayda bir denetim yapmak ve sonuçlarını raporla yönetim kuruluna bildirmek

3.3. Denetim Kurulunun Sorumlulukları:

- Denetim kurulu üyeleri, kanun ve ana sözleşme ile kendilerine verilen görevleri yerine getirmediği takdirde ortaya çıkacak sonuçlardan sorumludur.
- Denetim kurulu üyelerinin görevi olduğu halde yapmadığı bir durumdan ortaya çıkan zararlar için tazminat davası açılabilir.
- Dava açma süresi zarara neden olan denetim kurulu üyesinin öğrenilmesinden itibaren 2 yıldır.
- Dava kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki Ticaret Mahkemesine, bu mahkemenin o yerde bulunmaması durumunda ise Asliye Hukuk Mahkemesine açılır.

KOOPERATİFLERİN KURULUŞU

1. Kooperatiflerin Kuruluşu:

Kooperatiflerin hedeflenen amaca ulaşması ve başarılı olabilmesi için, kooperatif kurma işlemlerine başlanmadan önce bazı araştırmaların yapılarak, elde edilecek bilgilerin iyi bir şekilde değerlendirilmesi ve çıkacak sonuca göre de kooperatif kurma fikrinin yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Kooperatifler kurulmadan önce aşağıdaki konular araştırılmalıdır:

- Kooperatifin kurulacağı yerleşim yerinin kooperatifin amaçlarını gerçekleştirebilecek bir alt yapıya sahip olması (bir konut yapısı kooperatifi kurulacaksa, konut yapılacak

zeminin inşaaataya uygun olup olmadığı ve ihtiyaç duyulacak iş gücünün nerden sağlanacağı konuları araştırılmalıdır).

- İhtiyaç duyulan sermayenin hesaplanması (konut inşa etmek amacıyla bir kooperatif kurulacak ise kooperatifin yapacağı konutların toplam maliyetleri belirlenmeli ve ortakların bu maliyetleri nasıl karşılayacağı ortaya konmalıdır).
- Ortak sayısının belirlenmesi (bir konut yapı kooperatifi kurulacak ise bu kooperatifin yapmayı planladığı konut sayısından fazla ortak alınmamalıdır).
- İhtiyaç duyulması durumunda kredinin hangi kaynaklardan sağlanacağı
- Kooperatifin çalışma alanıyla ilgili ileride doğabilecek riskler ve bunlara karşı alınacak önlemler

Yapılan araştırma sonucu olumlu bilgiler elde edilip kurulacak kooperatifin kuruluş amaçlarını başarıyla yerine getirebileceği fikri ortaya konmuşsa, kooperatifin kurulması için aşağıdaki işlemlere başlanmalıdır.

1.1. Kurucu Ortakların Bir Araya Gelmesi:

- Bir kooperatifin kurulması için en az yedi kurucunun bir araya gelmesi gerekir.
- 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nda azami bir sınırlama getirmemiştir, ancak ana sözleşmeye kooperatif ortak sayısının en fazla kaç olacağı şeklinde bir hüküm konulabilir.
- Kooperatifler Kanunu'nun 19. maddesine göre kooperatife giren her ortak en az bir ortaklık payı almayı taahhüt eder.
- Ortakların alabileceği en fazla ortaklık payı miktarı ise 5.000'dir.
- Bir ortaklık payının değeri 1 TL olup kurucu ortakların taahhüt ettikleri ortaklık paylarının $\frac{1}{4}$ 'ünü ana sözleşmede belirtilen yönetim kurulu üyelerinden birine ödemesi **(bu tutarlar kooperatifin kuruluş işlemleri tamamlandıktan sonra bir bankada açılan hesaba yatırılarak bloke ettirilir)** ve bu durumun kuruluş izni alma dilekçesinde belirtilmesi gerekir.

1.2. Ana Sözleşmenin Hazırlanması, İmzalanması ve Tasdiki:

- Hazırlanan ana sözleşmenin en az yedi kişi tarafından imzalanması ve imzaların da notere tasdik ettirilmesi gerekir.

- Sözlşmeyi imzalayan ilk ortaklar kurucu ortak sıfatını alır.
- Uygulamada ilgili bakanlık tarafından hazırlanan örnek ana sözlşmelerden yararlanılmaktadır.
- Uygulamada örnek ana sözlşmelere uyma zorunluluğu yoktur.
- Kooperatifler Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan ve aşığıda değinilen hükümleri taşımak ve kanunun emredici hükümlerine aykırı olmamak şartıyla, kurucuların istedikleri şekilde ana sözlşme hazırlamaları mümkündür.

Kooperatifler Kanunu uyarınca ana sözlşmede bulunması gereken hükümler şunlardır:

A. Zorunlu Hükümler (KK madde.4):

1. Kooperatifin adı ve merkezi,
2. Kooperatifin amacı ve çalışma konuları,
3. Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hâl ve şartlar,
4. Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az ¼' nün peşin ödenmesi, ortakların aynı sermayeyi koyup koymayacakları,
5. Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi,
6. Kooperatifin yönetim ve denetim organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları ve seçim tarzları,
7. Kooperatifin temsiline ait hükümler,
8. Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri,
9. Kurucuların adı, soyadı iş ve konut adresleri.

B. İhtiyari (isteğe bağlı) Hükümler (KK madde.5):

1. Genel kurulun toplantısı, kararların alınması, oyların kullanılması hükümleri,
2. Kooperatifin çalışma şekline dair esaslar,
3. Kooperatifin birliklerle olan münasebetleri,

4. Kooperatifin diğeri bir kooperatifle birleşmesine ait hükümler,
5. Kooperatifin süresi.

C. Yorumlayıcı Hükümler (KK madde.6):

1. 5' inci maddenin 1 ve 2' nci bentlerinde yazılı hususlar hakkında ana sözleşmede hüküm olmadığı takdirde aşağıdaki hükümler uygulanır. Bu hükümler;
  2. Genel kurul toplantısı kooperatifi temsile yetkililer tarafından imzalanan taahhütlü mektuplarla veya mahalli gazete ile köylerde ise yazılı olarak imza karşılığı duyurulur.
  3. Kooperatifin faaliyeti, amacı ve çalışma konusuyla sınırlıdır.
- Hazırlanan ana sözleşme 10 adet çoğaltılarak, her sayfası kurucularca imzalanır ve imzaların onayı için notere ibraz edilir.
  - Noter sadece imzaları onaylar ve ana sözleşmenin bir adedini saklanmak üzere aldıktan sonra kalan dokuz adedini kuruculara verilir.
  - Bu onay işlemi ile, imzaların kurucu ortaklara ait olduğunu kanıtlanmış olur.

1.3. Kuruluş İzninin Alınması:

- Ana sözleşme hazırlanıp notere onaylatıldıktan sonra kooperatife kuruluş izni için ilgili izin mercisine hitaben iki nüsha dilekçe yazılır.
- Tarımsal amaçlı kooperatifler, tarım kredi kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları için Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı; tarım satış kooperatifleri ve diğeri kooperatifler ile bunların üst kuruluşları için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınır.
- Hazırlanan dilekçenin aslı izin alınacak bakanlığa veya kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki il müdürlüklerine (sanayi ve ticaret il müdürlüğü/tarım il müdürlüğü); il müdürlüğü olmayan yerlerde ise kaymakamlık veya valiliğe verilir.

Müracaat dilekçesini kurucu ortakların tamamı imzalayabileceği gibi hepsi adına ortaklardan biri de imzalayıp verebilir. Dilekçe ekinde:

- 9 adet noter onaylı ana sözleşme,
- Kooperatif kurucularının nüfus cüzdanı örnekleri ve ikametgah belgeleri,
- Yönetim kurulu üyelerinin iyi hal belgeleri,

- Yönetim kurulunun aynı türden başka bir kooperatifte yönetim kurulu üyesi olmadıklarına ilişkin beyanları ve kuruluş bilgi formu verilir.
- Verilen dilekçe şekil ve esas yönünden incelenir. Şekil yönündeki incelemede dilekçeye ilave edilmesi gereken belgelerin mevcut olup olmadığı, esas yönünden ise ekte verilen belgelerin özellikle ana sözleşmenin kanunlara ve genel kabul görmüş şekillere uygun hazırlanıp hazırlanmadığına bakılır.

1.4. Kooperatifin Tescil ve İlanı:

- Gerekli izin alındıktan sonra 15 gün içerisinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret sicil memurluğuna başvurularak kooperatifin tescil ettirilmesi gerekir.
- Kooperatif ticaret siciline tescil edildikten sonra tüzel kişilik kazanır.
- Kooperatifler Kanunu'nun 7. maddesine göre kooperatifin tescilinden önce kooperatif adına işlem yapanlar, yaptıkları işler dolayısıyla zincirleme olarak sorumludurlar.
- Yani tescilden önce yapılan işlemlerden doğan zararlar kooperatifi değil, işlemleri yapan ortakları bağlar.
- Müracaat ortaklardan herhangi birinin ortaklar adına ticaret sicili memurluğuna verilecek bir dilekçe ile yapılır
Tescil talebi için verilecek bu dilekçeye eklenecek belgeler şunlardır:

1. Ana sözleşme:

Kooperatifin tescili için ticaret sicili memurluğuna iki adet ana sözleşme verilir.

Ana sözleşmenin noterden tasdikli olması ve izin mercinin kuruluş izni verdiğiine ilişkin şerhini taşıması gerekir.

2. Bakanlık izin yazısı:

Kooperatifin kuruluşuna ilişkin alınan izin yazısının aslı sicil memurluğuna verilir.

3. Ticari durum tasdiknamesi:

Ticaret sicili memurluğuna verilecek belgelerden biri de "Ticari Durum Tasdiknamesi"dir.

Bu tasdikname, kooperatif merkezinin bulunduğu yerin belediye başkanlığından, köylerde ise köy ihtiyar heyetinden alınır.

Tasdiknamede; kooperatifin unvanı, sermayesi, açık adresi, işyerinin açılış tarihi ve faaliyet konusu gösterilir

4. Yönetim kurulu üyelerinin imza sirküleri (örnekleri):

Kooperatifin kuruluşu sırasında, ilk genel kurul toplantısına kadar görev yapacak olan yönetim kurulu üyeleri ana sözleşmeyle atandıklarından, bunların ad ve soyadları ile ne şekilde imza edeceklerine ilişkin imza sirküleri de dilekçe ekinde ticaret sicili memurluğuna verilir.

İmza sirkülerinin noter tasdikli olması gerekmektedir.

5. Kurucu ortakların nüfus cüzdanı örnekleri ve ikametgâh belgeleri:

Kuruluş izni sırasında izin merciine verildiği gibi, kurucu ortakların nüfus cüzdanı örnekleri ile ikametgâh belgelerinin, tescil talebi dilekçesi ekinde sicil memurluğuna verilmesi zorunlu bulunmaktadır.

Tescil ve ilan edilecek hususlara ilişkin beyanname: Kooperatifler Kanunu'nun 3. maddesinde hangi hususların tescil ve ilan olunacağı belirtilmiş olup ticaret sicili memurluğuna verilecek bu beyanname tescili öngörülen nelerden ibaret olduğu yazılır.

Kooperatifler Kanunu'nun 3. maddesine göre tescil ve ilan olunacak hususlar şunlardır:

- a- Ana sözleşme tarihi,
- b- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi,
- c- Kooperatifin unvanı ve merkezi,
- ç- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri,
- d- Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu,
- e- Aynı sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler,
- f- Kooperatif ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği,
- g- Yönetim kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları,
- h- Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve ana sözleşmede bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği,

1- Kooperatifin şubeleri.

1.5. Tüzel Kişiliğin Kazanılmasından Sonra Yapılması Gereken İşlemler:

- Kanuni defterlerin tasdik ettirilmesi:
- Kooperatifler yevmiye defteri, defteri kebir, envanter ve bilanço defteri, yönetim kurulu karar defteri, genel kurul karar defteri ve ortaklar pay defteri, kullanılmaya başlamadan ticaret sicil tasdiknamesi ile, kooperatifin merkezinin bulunduğu yerdeki sicil memurluğuna veya notere ibraz edilerek, tasdik ve imza ettirilir.
- Sicil memuru veya noter, defterlerin kaç sayfadan ibaret olduğunu ilk ve son sayfaya yazarak resmi mühür ve imzasıyla tasdik eder.
- Eğer tasdik işlemi noter tarafından yapılmış ise noter, tasdik edilen defterlerin mahiyet ve adetlerini ve bunların kime ait olduğunu en geç yedi gün içinde ilgili ticaret sicili memurluğuna bildirir.
- Yapılacak diğer işlemler:
- Kooperatifin işlemlerinde kullanılmak üzere mühür, kaşe yaptırılır; gelir gider makbuzları ve fatura gibi belgeler bastırılır.
- Kooperatif tüzel kişilik kazandığına göre kuruluş esnasında kurucu ortaklardan birine teslim edilen nakdi sermayenin $\frac{1}{4}$ ' ünün açılacak kooperatif hesabına aktarılması gerekir.
- Ayrıca kooperatif kurulurken hazırlanan ana sözleşmede belirtilen yöneticilerin, tüm ortaklardan oluşan genel kurulu toplayarak, yönetim ve denetim kurullarını seçmeleri sağlanmalıdır.

KOOPERATİFLERE ÜYE OLMA VE ÜYELİKTEN ÇIKMA

1. Kooperatife Ortak (Üye) Olmak: Kooperatiflere gerçek kişilerin yanı sıra Kooperatifçilik Kanunu'nun 9. maddesine göre özel idareler, belediyeler, köyler gibi kamu tüzel kişileri ile cemiyetler ve dernekler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kooperatifler üye olabilir. Ortak olma işlemleri gerçek ve tüzel kişiler açısından farklıdır.

1.1. Gerçek Kişilerin Ortaklığı: Kooperatifler Kanunu'nun 8. maddesinde belirtildiği üzere, gerçek kişilerin kooperatif ortaklığına girebilmesi için öncelikle medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olması gerekir.

1.2. Tüzel Kişilerin Ortaklığı: Tüzel kişi; belli bir amaç için yasaların verdiği yetkiye dayanılarak birden fazla kişinin aynı unvan altında oluşturdukları kuruluşlardır.

Kooperatifler Kanunu'nun 1, 8 ve 9. maddelerine göre aşağıdaki tüzel kişiler ortak olabilir;

- Kamu tüzel kişileri (belediyeler, özel idareler, köyler gibi),
- Kamu iktisadi teşebbüsleri,
- Kuruluş yasalarında özel hüküm bulunan tüzel kişiler (sendikalar gibi),
- Özel yasalarla izin verilen tüzel kişiler (dernekler, kooperatifler gibi), kooperatiflere kurucu veya sonradan ortak olabilirler.
- Aşağıdaki tüzel kişiler ise kooperatiflere kurucu olarak veya sonradan ortak olamazlar:
- Her türlü ticaret şirketleri,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (ticaret ve sanayi odaları ve barolar gibi),
- Vakıflar.
- Tüzel kişilerin kooperatiflere ortak olmak istemeleri durumunda, gerçek kişilerde olduğu gibi; yazılı olarak başvurmaları, varsa şahsi sorumluluk ve ek ödemeleri yazılı olarak kabul etmeleri, taahhüt ettikleri sermayenin en az dörtte birini peşin ödemeleri ve yönetim kurulunun ortaklık talebinin kabulüne ilişkin karar alıp ilgiliye bildirmeleri gerekir.

2. Kooperatif Ortaklığının Sona Ermesi:

Bir kişinin kooperatif ortaklığını sona erdirebilecek başlıca durumlar şunlardır:

1. Ortağın kendi isteği ile ortaklıktan ayrılmak istemesi
2. Ortaklık payının bir başkasına devredilmesi
3. Ana sözleşmede belirtilen ve ortaklıktan çıkarılmayı gerektirecek herhangi bir durumun gerçekleşmesi

2.1. Ortaklıktan Çıkma:

- Kooperatifçilikteki açık kapı ilkesinin bir gereği olarak her ortağa kooperatiften çıkma hakkı tanınmıştır.

- Ortağa tanınan bu hak hiçbir şekilde engellenemez.
- Ortaklıktan çıkmak isteyen ortak, bir dilekçe ile kooperatif yönetim kuruluna başvurur.

2.2. Ortağın Ölümü:

- Ortağın ölümü ile ortaklık sıfatı sözleşmede hüküm varsa mirasçılara veraset ilamı ile devreder.
- Mirasçılardan ana sözleşmedeki ortaklık şartlarını taşıması gerekir.
- Mirasçılardan içlerinden birini temsilci tayin etmeleri gerekir.
- Kooperatif genel kuruluna bu temsilci katılır, seçer, seçilebilir. Diğer mirasçıların böyle bir hakları yoktur.

2.3. Ortaklığın Devri:

- Kooperatiflere ortak olmanın bir yolu da kooperatif ortaklığını bir ortakdan devralmaktır.
- Kooperatif ortaklığını devir alacak kişinin, ortaklık şartlarını taşıması halinde, yönetim kurulu bu kişiyi ortaklığa kabul etmek zorundadır.
- Yeni ortak noter huzurunda ortaklığını yeni ortağa devreder.
- Devir işleminden sonra, kooperatif yönetim kuruluna başvurmak zorundadırlar.
- Bu başvuru ayrı ayrı olabileceği gibi birlikte de yapılabilir.
- Ortaklığı devir alacak kimsenin kooperatif hakkında araştırma yaparak, devredecek kimsenin gerçekten kooperatifin ortağı olup olmadığını, ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadığını, kooperatife borcunun bulunup bulunmadığını araştırması yararına olacaktır.
- Çünkü devir, tüm hak ve yükümlülükleri içerir.
- Devralan kişi, devreden kişinin tüm hakkına sahip olduğu gibi onun yükümlülüklerini de üstlenir.

2.4. Ortaklıktan Çıkarılma ve İtiraz:

- Bir ortağın ortaklıktan çıkarılmasını gerektirecek hususlar kooperatif ana sözleşmesinde açıkça belirtilmelidir.

- Ana sözleşmede açıkça belirtilmeyen nedenlerden dolayı kişiler ortaklıktan çıkarılamazlar.
- Ortak, girişte aranılan şartları sonradan kaybederse, giriş koşullarını taşımadığı halde hileli giriş yaptığı sonradan anlaşıldığında ortaklıktan çıkarılabilir.
- Ortaklıktan çıkarılma teklifini yönetim kurulu genel kurula sunar ve genel kurul ortaklıktan çıkarılmaya veya ortaklığın devamına karar verir.
- Ana sözleşmede yönetim kurulu bu konuda yetkilendirilebilir.
- Ortaklıktan çıkarılma kararı, ana sözleşmede yer alan çıkarılma gerekçesiyle birlikte, kararı genel kurul vermişse, genel kurul karar defterine, yönetim kurulu vermişse yönetim kurulu karar defterine yazılır.
- Ayrıca çıkarılma kararı ortaklar defterine de yazılır.
- Çıkarılma kararının bir örneği çıkarılmanın genel kurul veya yönetim kurulu tarafından onaylandığı tarihten itibaren on gün içinde, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere notere verilir.

3. Ortaklığın Sona Ermesiyle Hesap Kesme:

- Ortakların hesap kesiminde hangi kalemlerden pay alacağı açıkça belirtilir.
- Ödeme sözleşmeye göre hesaplanır.
- Çıkan veya çıkarılan ortakların talep ettikleri haklar, ortağın ayrıldığı yılın sonunda genel kurulca onaylanmış bilançosuna göre, hesaplanır.
- Bunun için ayrıca bir bilanço düzenlemeye gerek yoktur.
- Ortağın bilançodaki olumlu gelir-gider farkında hesaplanan payı, iadesi gereken sermayesi (yedek akçeler ortaklara iade edilmez.), varsa faizi toplanır.
- Geçmiş yıl bilançosundan payına düşen zarar toplanan tutardan düşüldükten sonra ortağa ödeme yapılır.
- Kooperatiften çıkan ortaktan tazminat istenmesi veya ortağın ihraç edilmesi, ortağın kooperatif varlığı üzerinde hak talep etmesine engel değildir.
- Böyle durumlarda istenen haktan tazminat düşülür ve kalan tutar hak sahibine ödenir.

- Hesap kesimi yapılan ortağın alacağı genel kurul kararı ile üç yılı aşmamak üzere ertelenebilir.
- Bu halde ortak, üç yıl geçmeden alacaklarının iadesi için dava bile açamaz.
- Ödemenin erteleme kararının genel kurulca verilmiş olması gerekir.
- Yönetim kurulunca böyle bir kararın alınması veya genel kurulun bu kararı alma yetkisini yönetim kuruluna devretmesi mümkün değildir.
- Çıkan veya çıkarılan ortaklarla mirasçılarının alacak ve hakları, bunları isteyebilecekleri günden başlayarak beş yılı geçmekle zaman aşımına uğrar.

KOOPERATİF ORTAKLARININ HAK VE ÖDEVLERİ

1. Ortakların Hakları:

Kooperatife üye olan, başka bir ifade ile ortaklık sıfatına sahip olan kişiler kooperatif üzerindeki ortaklık haklarını kullanma hakkına da sahip olmuş olurlar.

Kooperatiflerde eşitlik ilkesi gereği tüm ortaklar hak bakımından eşit olup ortakların kooperatiflerdeki haklarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Ortaklık senedi
- Ortakların bireysel hakları
- Ortakların toplumsal hakları
- Hak ve yükümlülüklerde eşitlik

1.1. Ortaklık Senedi:

- Ortağın, kanun ve ana sözleşmeyle kendisine tanınan haklarını kullanması sırasında kooperatif ile arasında çıkan birtakım anlaşmazlıkların giderilmesinde bir delil olarak kullanılması ve ilgili mercilere sunulması amacıyla düzenlenen ve ada yazılı olan belgeye ortaklık senedi denir.
- Ortaklık senedinde hangi hususların yer alacağı kanun maddesinde tek tek sayılmıştır. Maddeye göre ortaklık senedinde yer alacak hususlar şunlardır:
- Kooperatifin unvanı,
- Ortaklık senedinin yani ortağın adı soyadı,

- Ortağın iş ve konut adresi,
- Ortağın kooperatife girdiği ve çıktığı tarihler,
- Tarih sırasıyla ortağın kooperatife ödediği paralar ili kooperatiften aldığı paralar,
- Ortağın ve kooperatifi temsile yetkili olan kimselerin imzası,
- Yönetim kurulu karar numarası.

1.2. Ortakların Bireysel Hakları:

- Kooperatif üyelerinin kooperatife karşı çeşitli bireysel hakları vardır.

Ortaklıktan Çıkma Hakkı:

- Kooperatifin sözleşmesine uymak kaydı ile her ortağın isteğinde ortaklıktan çıkma hakkı vardır. Ortaklıktan çıkma süresi sözleşme ile sınırlandırılmışsa o süre dolması beklenir.

Ortaklık Payını Devir Hakkı:

- Ortaklık payı o kooperatifin ortaklık şartlarını taşıyan bir kişiye devredebilir. Bu durum yönetim kuruluna bir dilekçe ile bildirilir.

Ortaklıktan Çıkarılma Kararına Karşı İtiraz ve Dava Açma Hakkı:

- Ortaklıktan çıkarılma kararına nasıl itiraz edileceği bir önceki faaliyette ayrıca incelendiğinden tekrar ele alınmamıştır.

Bilgi Edinme ve Örnek İsteme Hakkı:

- Kooperatifler Kanunu'nun 24. maddesine göre, kooperatif ortaklarının bilgi edinme ve bazı belgelerden örnek isteme hakkı vardır.

Ticari Defterleri ve Belgeleri İnceleme Hakkı:

- Kooperatifler Kanunu'nun 25. maddesine göre; ortaklar, kooperatifin ticari defterlerini ve belgelerini ancak genel kurulun izni ve yönetim kurulunun kararı ile incelemeye izin verilen belge ve kayıtları inceleyebilir.

Genel Kurula Katılma, Seçme ve Seçilme Hakkı:

- Üç ay önce ortak olan her ortağın genel kurula katılma, seçme ve seçilme hakkı vardır.

- Yapı kooperatiflerinde üç ay öncesi şartı aranmaz. Ortaklıktan çıkarılma kararı kesinleşmeyen ortaklarda genel kurula katılabilir.
- Ancak çıkan ya da çıkarılan ortaklar, çıkma ve çıkarılma kararlarının kesinleştiği tarihten itibaren genel kurula katılamaz.

Olumlu Gelir- Gider Farkından Pay Alma Hakkı:

- Ana sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde ortaklar, gelir-gider farkından pay alma hakkına sahiptir.
- Dağıtım kooperatife katkısı fazla olan ortakların desteklenmesi esasına göre yapılır.

Oy Hakkı:

- Ortaklık payı adedi ne olursa olsun, genel kurulda yapılacak oylamada her ortak bir oy hakkına sahiptir. Bu hak değiştirilemez.
- Dışarıda iş yapan aynı zamanda ortak olan kişiler kooperatifle iş ilişkisinde bulduklarında alınacak kararlarda oy kullanamaz.

Genel Kurul Kararları Aleyhine Dava Açma Hakkı:

Toplantıya katılan aşağıdaki ortaklar genel kurul kararlarına karşı dava açabilir:

1. Alınan kararlara karşı olan ve karşıtlık gerekçesini kurul tutanağına yazdıranlar,
2. Oyunu kullanmasına haksız olarak izin verilmeyenler,
3. Toplantıya istekli olduğu halde alınmayanlar.

Ayrıca genel kurul toplantısında hazır bulunsun ya da bulunmasın her ortak aşağıdaki hususlarından herhangi birinin ortaya çıktığı gerekçesiyle dava açabilir:

1. Toplantı çağrısının usulüne uygun yapılmadığı,
2. Gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediği,
3. Genel kurula katılmayacakların karara katılmış bulduklarının iddia edilmesi.

Denetçilerin Dikkatini Çekme ve Açıklama Yapılmasını İsteme Hakkı:

- Kooperatif ortakları, gerekli gördükleri konularda yazılı olarak veya noter aracılığıyla denetçilerden dikkatini çekme veya açıklama yapılmasını isteyebilir.

- Açıklama Kanunu'nun 25. maddesindeki sınırlar içinde yapılabilir.
- Ortaklar, isteklerinin denetçiler tarafından dikkate alınmaması durumunda, denetçiler hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunabilir.

Tasfiye Sonucundan Pay Alma Hakkı:

- Ana sözleşmede tasfiye sonunda pay alınacağına dair hüküm bulunmalıdır.
- Tasfiye olan kooperatiflerin tüm borçları ve ortakların ödedikleri paylar ödendikten sonra, kalan malları ortaklara dağıtılır.

Hak Arama ve Dilekçe Hakkı:

- Anayasamızın 36. maddesine göre; Kooperatif ortakları, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri konusunda Türkiye Millet Meclisi'ne ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına da sahiptir.

1.3. Ortakların Toplumsal Hakları:

Genel Kurulu Toplantıya Çağırma Hakkı:

- Kooperatifler Kanunu'nun 44. maddesi uyarınca; dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin talebi üzerine genel kurul toplantıya çağrılabilir.
- Örneğin 195 üyesi olan bir kooperatifte 20 ortak, 25 ortağı olan bir kooperatifte 4 ortağın talebi üzerine genel kurul toplantıya çağrılabilir.
- Genel kurulu toplantıya çağırarak isteyenlerin, toplantı gündemini oluşturmaları ve bu isteklerini de yazılı olarak yönetim kuruluna bildirmeleri gerekir.
- Yönetim kurulu bu genel kurul toplanmasına ilişkin talebe on gün içinde cevap vermek zorundadır.
- Yönetim kuruluna tebligat taahhütlü mektupla olabileceği gibi noter kanalıyla da yapılabilir.

Gündeme Madde Eklenmesini İsteme Hakkı:

Kooperatifler Kanunu'nun 46. maddesine göre, kooperatif ortakları iki şekilde genel kurul gündemine madde eklenmesini isteyebilir:

1. Genel kurul toplantısından en az 20 gün önce gündeme madde eklenmesini isteme hakkı:

Dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilecek hususların genel kurul gündemine konulması zorunludur.

Örneğin 63 ortağı olan bir kooperatifin en az 7; 110 ortağı bulunan bir kooperatifin en az 11; 22 ortağı bulunan bir kooperatifin ise en az dört ortağı istekte bulunmalıdır.

Unutulmaması gereken diğer iki husus ise; bu tür başvuruların genel kurul toplantısından en az yirmi gün önce ve istekte bulunan ortakların imzasını taşıyan bir dilekçe ile yapılmalıdır.

2. Genel kurul toplantısında gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce gündeme madde eklenmesini isteme hakkı:

Kooperatife kayıtlı ortak sayısının en az 1/10 'unun gündemin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde aşağıda sıralayacağımız hususların gündeme eklenmesi istenilebilir.

Bu hususlar şunlardır:

- Hesap tetkik komisyonunun seçilmesi,
- Bilanço incelemesinin ve ibranın geriye bırakılması,
- Çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması,
- Genel kurulun yeni bir toplantıya çağırılması,
- Kanun, ana sözleşme ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali,
- Yönetim kurulu ile denetçilerin azli ve yerlerine yenilerinin seçilmesi
- Genel Kurulda Temsil Hakkı:
- Ana sözleşmede açıklama bulunduğu takdirde, bir ortak yazı ile izin vermek suretiyle genel kurul toplantısında oyunu ancak bir başka ortağa kullandırabilir.
- Bir ortak genel kurulda birden fazla ortağı temsil edemez.

DEVLET VE KOOPERATİFLER- KOOPERATİFLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Devlet ve Kooperatifler

- * Milyonlarca ortağı bulunan ve birçok ülkelerde tarımsal üretimin nerdeyse tamamına sahip olan kooperatiflerin devlet politikası ve yasaların kapsamı içerisine girer.
- * Devlet ilk planda, kooperatif hareketine yön verecek yasaları hazırlar.
- * Kooperatifler esas itibariyle bir ekonomik örgüttür.
- * Kooperatif hareketinin ekonomik fonksiyonu ve kooperatifin devletin ekonomi politikasını etkileme olasılığı gibi nedenlerden dolayı da devlet ekonomik açıdan kooperatiflerle ilgilenir.

Devletle Kooperatifler Arasındaki İlişkiler

- * En sık kullanılan sistematik ayırım ünlü bir kooperatifçi olan Gine'nin oluşturduğu sınıflandırmadır.
- * Gine, devletle kooperatifler arasındaki ilişkileri şu şekilde sınıflandırmıştır.

a) Serbest Sistem

- * Bu sistemde devletle kooperatifler arasında hiçbir bağıllık yoktur.
- * Devletten hiçbir yardım istenmez. Bu sistemde kooperatifler devlet içinde bir devlet gibidir. Devlet kooperatifçilik hareketini tamamen serbest bırakmıştır. (İngiltere ve Danimarka)
- * Bu sistem bugün İngiltere'de ve birçok batı ülkelerinde görülmektedir. Öyle ki özellikle İngiltere'de kooperatifler devlet içinde devlettir. Yani kooperatifler devlet kurumlarının yanı başında kuvvetli bir biçimde yerleşmiş ve başlı başına bir güç haline gelmişlerdir.
- * İngiltere'de kooperatiflerin böylesine güçlü olmasının nedeni Rochdale kooperatifçiliğinin temelini oluşturan birlik, bireyin özgürlüğüyle bir arada bulunan beraberliktir.
- * Bu beraberlik ise karşılıklı bağıllık fikrinin güçlenmesine neden olmuştur. Böylece Rochdale kooperatifçiliği kuruluşundan başlayarak devletten hiçbir yardım istememiştir.

- * Danimarka'da da benzer şekilde olup kooperatifler, ekonominin esasını oluşturmaya rağmen devlet kooperatifçilik hareketini tamamen serbest bırakmıştır.

B) Karşılıklı Yardım Sistemi

- * Bu sistemde devlet kooperatiflere kuruluş ve işleyişlerinde çeşitli yönlerden (eğitim, araştırma, devlet mal ve hizmetlerinden yararlandırma, ucuz kredi, vergi kolaylığı, hibe, v.b) yardımcı olur.
- * Hatta kooperatif belli bir düzeye gelince devlet yavaş yavaş yardımı azaltır.
- * Ancak bu yardımlarına karşılık devlet kooperatiflerin yönetimine karışmaz. (Fransa, İtalya)
- * Karşılıklı yardım sistemi Fransa'da doğmuş olup daha sonra başka ülkelere de yayılmıştır.
- * Kooperatifçilik Fransa'ya ilk girdiğinde bir taraftan sosyalistler, öte yandan kapitalistlerle çatışmıştır. Sosyalistler, bu yeni hareketi kendilerine mal etmeye çalışırken, kapitalistler tavsiye etmeye çalışmışlardır.
- * Kooperatifleri bir yandan sosyalistlerin ellinden kurtarmak için, diğer yandan kapitalistlerin rekabetine karşı koymak için Fransa'da devlet Rochdale temel fikirlerine bağlı kalarak kooperatiflere yardımı ilke olarak kabul etmişlerdir.
- * Bu amaçla Fransa'da devlet, kooperatiflere öncülük yapmış, onların gereksinim duydukları maddi olanakları sağlamış ve eğitici görevini yerine getirmiştir; fakat bu yardımlarına karşılık kooperatiflerin yönetiminde etki ve oy sahibi olmak yoluna girmemiştir.
- * Devletin yardımları, ortaklara kooperatifçiliği ve kooperatif ortağı olarak sorumluluk yüklenmesi gerektiğini öğretmiştir. Böylece ortaklar, her şeyi devletten beklemeyerek, kendi kendilerine de güvenmeyi öğretmiştir.
- * İtalya'da devlet, özellikle bazı tarımsal kooperatif yatırımlarına (süt, et gibi) önemli ölçüde maddi yardımda bulunmuş, fakat buna karşın yönetimlerine karışmamıştır.
- * Yani İtalya'da da tarımsal kooperatifçilikte önemli oranda karşılıklı yardım sistemi söz konusudur.

c) Vesayet Sistemi

- * Bu sistemde devlet sadece kooperatiflere ait yasaları çıkartmakla kalmaz, ayrıca kooperatiflerin yönetiminde de sorumluluk alır, onları kontrolü altında tutar ve gerektiğinde müdahalelerde bulunur.
- * Bugün birçok az gelişmiş ülkede görülen sistem budur.
- * Türkiye'deki kooperatifçilik hareketinde özellikle Tarım Kredi ve Tarım Satış gibi önemli bir kısmında da 1995 yılına kadar esas itibariyle vesayet sistemi uygulamıştır.
- * Vesayet sisteminin çok çeşitli sakıncaları vardır. Özel hukukta yasa vesayetinin sonlanacağı tarihi saptamıştır. Fakat siyasal ve toplumsal haklar söz konusu olduğunda devlet tarafından bu tarih tespit edilmeme durumu ortaya çıkmaktadır.
- * Dolayısıyla kooperatiflerde devlet vesayetinin sona erdirilmesi çok güç olmaktadır.
- * Vesayet sisteminde kooperatifçiliğin "ortağın demokratik yönetimi" ile "özerklik ve bağımsızlık" ilkeleri tamamen ihlal edilmiş olmaktadır.

d) Devletçilik Sistemi

- * Bu sistem, Çin Halk Cumhuriyeti ve eski Sovyetler Birliğindeki kooperatiflerin ve özellikle de Komün ve kolhozların halidir.
- * Bu sistemde kooperatifler demokratik kuruluşlar olmaktan çıkmış; devletin organları haline girmiştir.
- * Diğer bir deyimle kooperatifler devletleşmiştir. Hatta denilebilir ki bu sistemde devlet ve kooperatifler özdeş haline gelmiştir.
- * Bu sistemde artık batı anlamında demokratik kooperatiflerden söz etmek olanaksızdır.

Kooperatiflerde Üst Örgütlenme

Üst Örgütlenme bir ülkede kooperatiflerin, birim kooperatiften ulusal birliğe kadar, aşağıdan yukarıya doğru, piramit biçiminde, dikey olarak örgütlenmesidir.

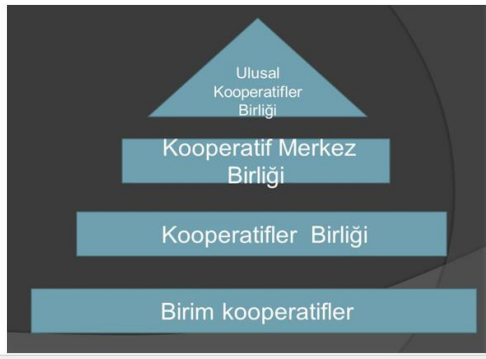
Birim kooperatiflerin, güçlerini bir araya getirerek örgütlenmelerinden ise birim üstü kooperatifler (kooperatifler birliği, merkez birliği, ulusal birliği) oluşmaktadır.

Kooperatiflerde üst örgütlenmeye, kooperatif literatüründe "kooperatiflerde merkezi örgütlenme" veya "kooperatiflerde federatif örgütlenme" de denilmektedir.

Bazı kooperatifçiler, birim kooperatiflere birinci derece kooperatif, kooperatif birliklerine ikinci derece kooperatif, kooperatif merkez, birlikleri ve ulusal birliğe ise üçüncü derecede kooperatif adını vermektedirler.

- Kooperatiflerde üst örgütlenmede, birim kooperatifler, işletme bütünlüklerini korumakta ve faaliyetlerini, bazı sınırlamalarla, serbestçe yürütmektedirler. Birimin üstünde meydana gelen kooperatif birlikleri, onu kuran ve finanse eden birim kooperatifler tarafından yönetilmektedir.
- Kooperatiflerde üst örgütlenme, kooperatif işlemlerde bir bağlamda ekonomik merkezleşmeyi sağlamaktadır.
- Ekonomik merkezleşme ilkesinden kapitalist işletmeler kolaylıkla yararlanabildikleri halde, birim kooperatifler yararlanamamaktadırlar. Çünkü bir birim kooperatif, kooperatifin sosyal temelini zarar vermeden ekonomik merkezleşmeyi sağlayamamaktadır.
- Bir birim kooperatifin sosyal temeli fertlerdir.

Kooperatiflerde Üst Örgütlenme

a) Kooperatifler Birliği

- Çalışma konuları birbirinin aynı veya benzer olan birim kooperatifler bizzat kendi gereksinmelerini karşılamak için 2-7 birim kooperatif aralarında birleşerek kooperatif birliklerini (Bölge Birliği) oluşturmaktadır.

- Bu açıdan kooperatifler birliğine "kooperatifler kooperatifi" denilebilir. Bir bölgede kurulu bulunan gül kooperatiflerinin aralarında birleşerek "Gülbirlik Kooperatifi" kurmaları buna örnek verilebilir.
- Kooperatifler birliğinin amacı mali, idari ve teknik bütünleşmeden doğan bütün avantajları üyeleri olan kooperatiflere ve ortaklarına yansıtmaktır.
- Birim kooperatiflerin ekonomik ve sosyal yetersizliklerini ortadan kaldırmak, onların bireysel çabalarıyla karşılayamadıkları ortak gereksinimleri gidermektir.
- Bu gereksinimler, denetim, danışma, bilgi toplama, eğitim ve yönetimdir.

b) Kooperatifler Merkez Birliği

- Kooperatifler Merkez Birliği genellikle aynı konuda faaliyet gösteren muhtelif kooperatif birliklerinin kooperatif şeklinde birleşerek oluşturdukları üst örgüttür.
- Ancak, bazı durumlarda, bir Kooperatifler Merkez Birliği'ne değişik konularda faaliyet gösteren birlikler de üye olabilmektedir.
- Bazı ülkelerde ise, Merkez Birliklerine sadece birlik düzeyindeki kooperatifler değil, kurulu bir birliği olmayan birim kooperatifler de katılabilmektedirler.
- Merkez Birlikleri, üye kooperatifler için tam anlamıyla ekonomik faaliyetlerde bulunan bir üst organdır. Kooperatiflerin dikey piyasa kanalına girmeleri bu aşamaya gelen kooperatifler için kaçınılmazdır.
- Merkez Birliklerinin ekonomik çalışmalarının önemi, özellikle günümüzün rekabet ortamında daha da artmaktadır. Güçlü rakipler karşısında ekonomik olarak rekabet edebilecek kooperatif işletmelere ihtiyaç vardır.
- Bunun için kooperatiflerin de rekabet yeteneğine sahip işletmeleri kurmaları gerekir.
- Bu ise dikey entegrasyon içinde, ancak optimum ölçekte işletmelerin merkez birliği tarafından oluşturulması ile mümkündür.
- Merkez Birlikleri, ortağı bulunan kooperatiflerin girdi ihtiyaçlarını, dış ticaret işlemlerini, yüksek seviyede eğitim ve danışmanlık hizmetlerini bir merkezde yoğunlaştırmaktadır.

- Böylece, Kooperatif Birlikleri'nin ve birim kooperatiflerinin piyasadaki başarılarını arttırmakta, üretim, pazarlamada ve yönetim konusunda da daha etkili olmaları sağlanmaktadır.
- Türkiye'de çeşitli Tarım Kredi Kooperatif Birliklerinin Birleşimi ile Türk-Koop'u kurmuşlardır. (KÖY-KOOP, KENT-KOOP)

c) Kooperatifler Ulusal Birliği

Tarımsal veya tarım dışı kooperatifler, Merkez Birliklerinin veya Kooperatifler Birliklerinin çözemedikleri sorunları çözebilmek veya bir daha etkili sonuçları elde edilebilmek için bir araya gelerek "Tarım Kooperatifleri Ulusal Birliği" ya da "Tarım Dışı Kooperatifleri Ulusal Birliği" oluşturmaktadır.

- Dünya'da ve özellikle Batı Avrupa kooperatifçiliğinde sık rastlanan bir örgütlenme türüdür.
- Almanya Raiffeisen Birliği (Deutscher Raiffeisen Verband e.V.),
- Fransız Tarımsal Kooperatifçilik Konfederasyonu (Confederation Française de la Cooperation Agricole),
- İngiltere Tarım Kooperatifleri Federasyonu (Federation of Agricultural Cooperative (V.K.) hnt.) ve
- İsveç Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu en iyi Kooperatifler Ulusal Birlikleri örnekleridir.

Özetle / Tüm tarım veya tarım dışı kooperatiflerin oluşturduğu birliktir.

- Bir ülkede kurulu bulunan bütün kooperatiflerin, Kooperatifler Ulusal Birliklerinin, Kooperatifler Merkez Birliklerinin ve/veya Kooperatifler Birliklerinin bir araya gelerek oluşturdukları ve bütün kooperatifçilik sektörünün bir tek çatı altında toplanmasıyla oluşan yapıya Ulusal Kooperatifler Birliği (Federasyonu) denilmektedir.
- Ulusal Kooperatifler Birliği, yerel sorunlardan çok, ülke kooperatifçiliğinin genel çıkarlarını bir bütün olarak geliştirmek için çalışan, içerde ve dışarıda çeşitli platformlarda temsil eden bir kuruluştur.
- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kurulmuş olan «Türkiye Milli Kooperatifler Birliği» bu şekildedir ve Türkiye'de faaliyet gösteren bütün kooperatifler üye olabilmektedir.

- Yine benzer şekilde ABD'de kurulmuş bulunan ABD Kooperatifler Birliği (The Cooperative League of the USA) bir ulusal birliktir.
- Bu birliğe ABD'de faaliyet gösteren bütün tarımsal ve tarım dışı kooperatifler, birlikler ve merkez birlikleri üye olabilmektedir.

Kooperatiflerde Üst Örgütlenmenin Önemi

- Kooperatifçilik hareketi sadece birim kooperatiflerin kurulması ve gelişmesi demek değildir.
- Birim kooperatifler yalnız başlarına kooperatifçilikten beklenen görevleri etkili ve sürekli olarak yerine getiremezler veya belli bir yerde tıkanırlar.
- Çünkü birim kooperatifler ortakların ulusal düzeyde gereksinimlerini giderebilecek ve onları büyük şirketlere, büyük aracı, tefeci ve sanayicilere ve holdinglere karşı koruyabilecek tam güçte değildirler.
- Kooperatifçilik faaliyetinin bütün yönleriyle gelişebilmesi ve kendisinden çözüm beklenen sorunları etkili bir biçimde çözebilmesi için birim kooperatiflerin federatif bir sistem içerisinde birim üstü örgütlenmeleri ve ekonomik hayatta ağırlığı olan bir kooperatifçilik hareketinin oluşturulması gereklidir.
- Ulusal Kooperatifler Birliği, yerel sorunlardan çok, ülke kooperatifçiliğinin genel çıkarlarını bir bütün olarak geliştirmek için çalışan, içinde ve dışarıda çeşitli platformlarda temsil eden bir kuruluştur.
- Kooperatiflerin üst örgütlenmesi, kooperatif ilkelerinin uygulanması yönünden de önem taşımaktadır. (7 ilke)
- Çünkü; kooperatiflerin iş birliği ilkesi, kooperatiflerin birlikler ve merkez birlikleri oluşturmak suretiyle bölgesel ve ulusal düzeyde örgütlenmesini ifade etmektedir.
- O halde, bir ülkede kooperatiflerin üst örgütlenmesi, o ülke kooperatifçiliğinde kooperatiflerin iş birliği ilkesinin uygulanması anlamına gelecektir.
- Örneğin, İsveç'te 1930 yılından önce de birçok birim tarım kooperatifi vardır; fakat ancak 1930 yılında ve sonraları muhtelif tarım kooperatifleri merkez birliklerinin kurulması ile İsveç'te tarım kooperatifçiliği bir hareket haline gelmiş ve bugünkü gelişme düzeyine erişmiştir.
- Kooperatifçiliğin geliştiği bütün ülkelerde birim kooperatifler kendi aralarında muhtelif kademelerde üst örgütlenmeye gereksinim duymuşlardır.

- Bu ülkelerde, ancak bu federatif örgütlenme sayesinde kooperatifler ülke ve dünya çapındaki büyük aracı, tefeci ve sanayicilerle mücadele etme ve sonunda ortaklarına yeterince yararlı olma olanağını kazanmışlardır.
- Kooperatifçiliğin geliştiği bütün ülkelerde geçen yüzyılın sonlarından itibaren, kooperatifler federatif bir biçimde üst örgütlenmeğe başlamışlardır.
- Halen, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, İzlanda, Avusturya, İsviçre, İtalya, Portekiz, Yunanistan vb. ülkelerde, kooperatifler uzun yıllardan beri üst düzeyde de örgütlenmiş bulunmaktadır.
- Demek ki, birim üstü kooperatifler, kooperatifçiliğin geliştiği bütün ülkelerde gelişmiştir.
- Nasıl ki fertlerin kooperatifler içinde birleşerek birlikte hareket etmeleri fertlere yarar sağlıyorsa; kooperatiflerin birleşerek birlikte hareketleri de kooperatiflere yarar sağlamaktadır. Bunun içindir ki, bir ülkede kooperatif hareketi, ancak birim üstü kooperatiflerin oluşması ile tam yerine oturmaktadır.

Sonuç olarak;

- Kooperatif işletmelerinin amaçları olan ortaklarının ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmeleri ve "kooperatif etkinin" ortaya çıkabilmesi, kooperatiflerin bir araya gelerek iş birliğini gerçekleştirmelerine bağlıdır.
- Özellikle Türkiye gibi gelişmişlik düzeyine tam olarak ulaşamamış ülkelerdeki piyasaların dağınıklığı, ekonomik yapının yeterince sağlıklı olmaması, enflasyonun kronik bir yapı arz etmesi, kooperatifçiliği önemli bir alternatif haline getirmektedir.
- Kooperatiflerin ise bütün bu sorunların üstesinden gelebilmesi için mutlaka üst örgütlenmelerini tamamlamaları gerekmektedir.
- Birim kooperatiflerden başlayarak, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeye kadar örgütlenmelerini ifade eden sürece kooperatiflerin bütünleşme stratejileri denilmektedir.
- Etkin bir kooperatif hareketin ortaya çıkabilmesi ve piyasadaki diğer güçlerle rekabet edebilmesi için bu stratejileri takip ederek bütünleşmesi gerekmektedir.
- Kooperatif üst örgütleri özünde kendi çıkarları için çalışmazlar. Bunların esas amacı, üyeleri olan kooperatif veya kooperatif birliklerine teknik ve ekonomik yönden yardım

etmek, onların bu yöndeki faaliyetlerini geliştirmek; böylece dolaylı olarak kooperatiflerin ortaklarına daha yararlı olmalarını sağlamaktır.

Kooperatif üst örgütlerinin faaliyetleri iki kategoride toplanabilir:

1. Sosyal faaliyet,

2. Ekonomik faaliyet

- **Sosyal faaliyetleri** dolayısıyla birim üstü kooperatif örgütler, kooperatifçilik hareketinin gelişmesi için kooperatiflere hukuksal, teknik, bilimsel konularda yardım eder ve kooperatifçilik eğitim, araştırması ve propagandası yaparlar.
- **Ekonomik faaliyetleri** ile birim üstü örgütler, birim kooperatiflerin pazar karşısındaki zayıflıklarını gidermek suretiyle kooperatif hareketinin etkili bir ekonomik sonuç elde etmesi ve ortakların kooperatiflerinden daha fazla ekonomik yarar sağlamaları amacını güderler.
- Bu amacı elde etmek için, kooperatiflerin ekonomik kapasitesini ve iş hacmini genişletirler.

TÜRKİYE'DE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK

Kooperatiflerin Sınıflandırılması

- **Tek Amaçlı Tarımsal Kooperatifler**
- **Çok Amaçlı Tarımsal Kooperatifler**
- Kooperatifler genellikle tarımsal (kırsal) kooperatifler ve tarım dışı (kentsel) kooperatifler olmak üzere iki gruba ayrılır.
- Kentlerde yaşayan kişilerin ihtiyaçları daha çok gıda maddeleri, giyecek, konut ve meslekleriyle ilgili olduğu için, tarım kesiminde yaşayanlardan farklıdır.
- Bu nedenle, kentsel kooperatiflerin faaliyetleri tüketim, konut, taşıma ve sanat gibi alanlara çevrilmiştir.
- Türkiye'de de kentlerdeki kooperatiflerin önemli bölümünü konut, esnaf kefalet, taşıma ve daha az sayıda tüketim kooperatifleri oluşturmaktadır.
- Tarım kooperatifleri değişik biçimde sınıflandırılmaktadır. Genelde ortaklara götürülen hizmetlere (satış, kredi, üretim vb.) göre kooperatiflere isim verilir.

- Kooperatif; kredi, girdi temini, pazarlama gibi konulardan birinde faaliyette bulunuyorsa, diğer konulardaki hizmetleri sınırlı olsa da tek amaçlı kooperatif olarak isimlendirilir.
- Kooperatif birden fazla konuda (ürün pazarlama, kredi temini, girdi alımı, arazi veya makinelerin ortak kullanımı gibi) faaliyet gösteriyorsa, çok amaçlı kooperatif adını alır.
- Tek amaçlı kooperatiflere örnek olarak ülkemizdeki tarım satış, tarım kredi kooperatifleri gösterilebilir.
- Çok amaçlı kooperatiflere ülkemizden en iyi örnek ise isimleri T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI tarafından tarımsal kalkınma kooperatifleri olarak zorla değiştirilen, ancak kooperatifçiler ve üretici ortaklar tarafından hala köy kalkınma kooperatifleri (kısaca Köy-Koop) olarak bilinen kooperatiflerdir.

Türkiye'de Tarım Kooperatifleri

- Değişik konularda çalışan 8064 tarımsal amaçlı kooperatif ve bu kooperatiflerin 5 milyonu aşan ortağına karşın, ülkemizde kooperatifçilik hareketi henüz istenilen düzeye gelmiş değildir.
- En fazla ortak sayısına kooperatif sayısı sadece 31 olan pancar kooperatifleri sahiptir.
- Bunun nedeni her şeker fabrikasında bir kooperatif oluşu ve bu kooperatife o fabrikaya pancar teslim eden tüm şeker pancarı üreticilerinin ortak olmasıdır.
- Oysa, sayısı 5535 olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayısı 666.008'dir.
- Kırsal alanda köy düzeyinde en iyi şekilde örgütlenmiş olan ve kooperatif türü tarım kredi kooperatifleridir.
- 2.489 kooperatifin 1.5 milyona yakın ortağı vardır.
- Sulama kooperatiflerinin sayısı da 2.400'ün üzerinde ise de ekonomik açıdan güçlü değildirler.

- Öte yandan, sayıları 340 olan tarım satış kooperatifleri ve birlikleri iş hacmi açısından oldukça güçlü kooperatiflerdir.

İlgili Bakanlık	Kooperatif Çeşitleri	Birim Kooperatif			
		Sayısı	%	Ortak Sayısı	%
T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI	Tarımsal Kalkınma Koop.	5.535	49.00	666.008	13.18
	Sulama Koop.	2.411	21.35	236.371	4.68
	Su Ürünleri Koop.	407	3.60	2.0385	0.40
	Pancar Ekicileri Koop.	31	0.27	1.823.319	36.09
	Tarım Kredi Koop.	2.489	22.04	1.534.399	30.37
	ARA TOPLAM	11.295	100	5.052.501	100
T.C. SANAYİ ve TEKNOLOJİ BAKANLIĞI	Tarım Satış Koop.		340		738.403
	Tütün Tarım Satış Koop.		68		33.219
	Yaş Sebze Meyve Koop.		14		397
	Konut Yapı Koop.		38.755		1.702.150
	Tüketim Koop.		1.708		299.903
	Motorlu Taşıyıcılar Koop.		3.500		134.988
	Esnaf Sanat.Kef.Koop.		880		584.278
	Küçük Sanat Koop.		103		8.217
	Küçük San.Sit.Yapı Koop.		807		129.839
	Temin Tevzi Koop.		162		16.295
	Turizm Geliştirme Koop.		263		15.217
	Üretim Pazarlama Koop.		237		20.525
	Tedarik Kefalet Koop.		2		427
	Topku İşyeri Yapı Koop.		1.137		90.107
	Yayıncılık Koop.		21		336
	Hamallar Taşıyıcılar Koop.		9		320
	İşletme Koop.		243		44.401
	Yardımlaşma Koop.		7		853
	Eğitim Koop.		15		2.126
	ARA TOPLAM		47.829		3.050.012
GENEL TOPLAM		59.144		8.102.513	

- Kuruluş faaliyetlerini tamamladığı halde faaliyete geçememiş veya faaliyetini çeşitli nedenlerle yarıda kesmiş, çok sayıda tarım kooperatifi vardır.
- Bunların çoğu ön çalışmalar yapılmadan ve ekonomik bir ihtiyaç duyulmadan kurulmuş kooperatiflerdir.
- Tarım kooperatiflerinde ortak sayısının 5 milyonun üzerinde olması da tartışmalıdır.
- Ayrıca, faal olmayan ortak sayısı oldukça fazladır. Öte yandan, tarımı gelişmiş yörelerdeki çiftçilerin çoğu birden fazla kooperatife ortaktır.
- Bu nedenlerle, kooperatif ve ortak sayıları ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesini sağlıklı biçimde yansıtmamaktadır.

Tek Amaçlı Tarımsal Kooperatifler

- Tarım Satış Kooperatifleri
- Tarım Kredi Kooperatifleri
- Tarım Alım (Tedarik) Kooperatifleri
- Tarımsal Üretim (Arazi Kullanma) Kooperatifleri
- Tarımsal Hizmet Kooperatifleri

Tarım Satış Kooperatifleri

- Tarımda küçük ve orta büyüklükteki işletmeler pahalı ve aynı zamanda çok da kârlı olan pazarlama hizmetlerini yerine getirecek mali kaynak ve olanaklardan yoksundurlar.
- Ayrıca, ürünün pazarlanması ve işlenmesi çağımızda uzmanlık ve fazla yatırım isteyen bir sahadır.
- Bu nedenle, çiftçiler ellerindeki özellikle çabuk bozulan ürünleri bir an önce satmak zorundadırlar.
- Bu satış sırasında çiftçiler genellikle karşılarında aracı tüccarları veya komisyoncuları bulur.

Bu durumla birlikte ortaya çıkan tablo;

- Kırsal kesimde dağınık ve güçsüz durumda olan üreticiler ürün fiyatlarını etkileme güçleri oldukça zayıftır.
- Komisyoncu, tüccar vb. alıcılar kâr marjlarını artırmak için, ürünlerini değerinden daha az bir fiyatla satın alma yoluna giderler.
- Tarım ürünleri pazarlama kanallarında çok sayıda aracının elinden geçerek tüketicilere ulaşır.
- Bu sırada aracılardan ötürü tüketicilerin ürünlere ödediği fiyatlar çok yükselir.
- Tüketicinin ödediği fiyattan üreticinin eline geçen kısım da oldukça düşüktür.
- Ürünün bol olduğu yıllarda üretim maliyetlerini bile zor karşılar, hatta ürün fiyatı çok düşerse çiftçi zarar da edebilir.

Az gelişmiş ülkelerin çoğunda olduğu gibi, ülkemizde de çiftçiler sürekli olarak pazarlama ve satış sorunlarını dile getirirler. Onlara göre pazarlama sorunları üretim sorunlarından çok daha önemlidir ve tarım ürünlerinin pazarlama olanakları olmayınca, üretimi artırmanın bir anlamı yoktur.

Yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü, tarım satış veya daha geniş anlamıyla tarımsal pazarlama kooperatiflerinin amacı;

- Ortaklarının ürünlerini en iyi şekilde değerlendirerek,
- Perakendeci fiyatının mümkün olduğu kadar fazla kısmını çiftçiye döndürmek,
- Ürün piyasalarını düzenleyerek,
- Gerek üretici ve gerekse tüketici fiyatlarını istikrara kavuşturmak olmuştur.

- Tarımsal pazarlama ya da ülkemizdeki adıyla tarım satış kooperatiflerinin üç temel görevi vardır:
  - 1- Ürünün pazarlanması ve işlenmesi
  - 2- Ürün piyasasının düzenlenmesi ve kontrolü
  - 3- Ortaklara teknik konularda yayım hizmeti götürme
- Kooperatifin belirli bir ürünün piyasasını düzenleyebilmesi için, bölgedeki ürünün en az yarısını toptancı düzeyde pazarlaması gerekir.
- Tarım satış kooperatifleri üreticiden satın alıp işledikleri ürünleri paketleyerek perakendecilere satarlar.
- Perakendecilik görevini tüketim kooperatifleri yüklenmişse ya da en azından bu konuda piyasada güçlüyse, normal olarak yüksek olan perakendeci kârı da düşer.
- Bu şekilde, pazarlama ve tüketim kooperatiflerinin iş birliğinden hem üreticiler hem de tüketiciler yarar görür.
- Kısaca, tarımsal pazarlama ve tüketim kooperatifleri hayat pahalılığını önleyebilmek için başvurulacak en etkili ve güvenilir araçlardandır.
- Pazarlama kooperatifleri ortaklarının ürününü değerlendirmenin yanı sıra, ürün standardizasyonu, kalite kontrolü, depolama ve işletmelerin modernizasyonu konularında da yardımcı olur ve gerektiğinde kredi sağlar.
- Ülkemizde tarımsal pazarlama kooperatifi adıyla anılan kooperatifler bulunmamakla birlikte, tarım ürünlerinin alımı, işlenmesi ve satışı konusunda çalışan,
- Bir başka deyişle pazarlama hizmetlerini yerine getiren tarım satış kooperatifleri ve birlikleri vardır.
- Bu kooperatifler örnek kooperatifçi Atatürk'ün desteği ve direktifleriyle 2.11.1935 tarih ve 2834 sayılı yasaya göre kurulmuşlar ve 1935 yılından 1984 yılına kadar bu yasaya göre çalıştırılmışlardır.
- 1984 yılında çıkarılan 237 sayılı kanun hükmünde kararname ile devletin tarım satış kooperatiflerinin yönetimindeki kontrolü artmıştır.
- Bu kararname 30.4.1985 tarihinde Meclisten geçmiş ve 8.5.1985 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak 3186 sayılı yasa haline gelmiştir.
- 26.12.1993 tarihinde kabul edilen 3947 sayılı kanunla da tarım satış kooperatifleri için bazı değişiklikler getirilmiştir.

Bu değişiklikler Şu Şekilde zetlenebilir;

- Kooperatif ve birliklerde Yönetim Kurulu Başkanı, Yönetim Kurulu'na seçimle gelen üyeler arasından seçilir.
- Yönetim Kurulu'nun seçimle gelen yeleri ayrıca aralarında bir de BaŐkan Vekili seçerler.
- Denetim Kurulları, kooperatiflerde, Genel Kurul'a katılma hakkına sahip ortaklar arasından veya dıŐarıdan seçilecek iki üyeden, birliklerde ise Genel Kurul'ca temsilciler arasından veya dıŐarıdan seçilecek iki ye ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bir temsilcisinden oluşur.
- Birliklerde; Genel Müdürlerin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı'nın teklif ve BaŐbakan'ın onayı ile, Genel Müdür Yardımcılarının ise, birlik Yönetim Kurulu'nun teklifi ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın onayı ile, imzaya yetkili personel ise Genel Müdürün teklifi ve Yönetim Kurulu'nun kararı ile atanır.
- Bu son değişiklikler ile en azından Yönetim Kurulları Başkanları'nın seçimle gelen ortaklardan biri olması sağlanmışır.

Tarım satış kooperatiflerinin kuruluş amaçları arasında yukarıda açıklandığı gibi ürünün;

- İŞlenmesi,
- Düzenli sürüm ve satışı,
- Piyasanın düzenlenmesi,
- DıŐsatım yoluyla i ve dıŐta,
- Üretici ve tüketicisi arasındaki aracıları kaldırarak,
- Elde edilen faydaların üreticiye intikalinin temini,
- rnlerin kalitesini yükseltmek ve maliyeti düŐürmek,
- Ortaklara retimde ihtiyaçları olan her çeşit alet ve araçları ucuza sağlamak gibi önemli ve çeşitli konular yer almaktadır.

Ancak uygulamada bu kooperatifler ortakların ürünlerini alıp iŐledikten sonra satmaktan başka önemli bir faaliyette bulunmamaktadırlar.

Üreticilere gübre, ilaç, tohum gibi bazı girdiler sağlanmakta ise de bu hizmetler sınırlıdır.

Türkiye'de tarım satış kooperatifleri;

- Pamuk,

- Üzüm,
- Kayısı,
- İncir,
- Zeytin ve zeytinyağı,
- Fındık,
- Fıstık,
- Gül ve gülyağı,
- Yağlı tohumlar,
- Kırmızı biber ve baklagiller,
- Tiftik ve yapağı

gibi çeşitli tarım ürünlerinin üreticilerden alımı ve değerlendirilmesi konularında faaliyette bulunmaktadır.

- Pamuk ve fındık üzerinde çalışan kooperatifler sayıca daha çok olup, bu kooperatifler genelde geleneksel ihraç ürünlerine ağırlık vermektedir.
- Tarım satış kooperatifleri birliklerinden Ege Bölgesi'ndeki 4 birlik (pamuk, üzüm, incir ve zeytinyağı birlikleri) TARİŞ adı ile anılan bölge birliğini oluşturmuştur. TARİŞ son yıllarda büyük bir atılım yapmış, özellikle zeytinyağı ve incir üretiminde kaliteli ürünleriyle piyasada tüketiciler tarafından aranan bir marka haline gelmiştir.
- Tarım satış kooperatifleri finansman yönünden büyük sorunlarla karşı karşıyadır.
- Yetersiz olan öz ve işletme sermayeleri nedeniyle, ürün alımı, yatırım ve işletme faaliyetleri için, sürekli dış finansmana ihtiyaç duyulmaktadır.
- Kooperatiflerde işletmecilik yönünden de zorluklar vardır.
- Profesyonelce yönetilmeyen, aşırı personel çalıştırılan, kuruluş yeri yanlış seçilen ve iş hacmi yetersiz kooperatiflerde zarar kaçınılmaz olmaktadır.
- Ürünün tesliminde ve satışındaki aksaklıklar, pazarlama ve işleme masraflarını artırmaktadır.
- Pazarlama hizmetleri etkin değildir.
- Ürünlerin tanıtımı ve satışı konusundaki reklam vb. faaliyetler yetersizdir.
- Oysa, bu kooperatiflerin aynı konuda çalışan özel şirketlerle rekabet edebilmeleri için özel sektörün dinamizmine ve rekabet gücüne sahip olmaları, piyasaları yakından izlemeleri, araştırma ve ürün geliştirmeye önem vermeleri gerekir.

- Bunları gerçekleştirebilmek için kooperatif işletmelerde ve birliklerde yetişmiş profesyonel yöneticiler istihdam edilmelidir.
- Türkiye'deki tarım satış kooperatiflerinde gelişmiş ülkelerdeki benzer kooperatiflerde olduğu gibi, konu uzmanı ziraat mühendisleri (ziraat fakültelerinin tarla, bahçe, toprak, tarım ekonomisi, zootekni gibi bölümlerinden mezunlar) çalıştırılmadığından çiftçilere teknik bilgi ve danışmanlık hizmeti sunulamamaktadır.

BİRLİK ADI	TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ VE BAĞLI İŞYERLERİNDE ÇALIŞAN PERSONEL DURUMU İLE BİRLİKLERİN KOOPERATİF VE ORTAK SAYILARI															
	BİRLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				KOOPERATİF MÜDÜRLÜKLERİ				DİĞER YERLER		TOPLAM PERSONEL			BİRLİKLERİN		
	GNL.MÜDÜRLÜK	FAB. ve İŞLETME		KOOPERATİFLER		FAB.ve İŞLETME		DAİMİ	GEÇİCİ	DAİMİ	GEÇİCİ	DAİMİ	GEÇİCİ	TOPLAM	KOOP.SAYISI	ORTAK S.
1.TARIŞ																
a) Pamuk Birliği														44	50.119	
b) Üzüm Birliği	268	-	1.699	728	358	369	29	369	1	-	2.355	1.466	3.821	14	19.266	
c) İncir Birliği														15	7.333	
d) Zeytin ve Z.yağı Birl.														33	26.640	
2.ÇUKOBİRLİK	283	12	69	40	204	189	15	-	-	-	571	241	812	38	62.084	
3.ANTBİRLİK	61	-	627	5	64	-	-	-	-	-	752	5	757	6	28.271	
4.FİSKOBİRLİK	221	2	93	237	568	-	-	329	11	-	893	568	1.461	50	240.748	
5.TRAKYABİRLİK	224	25	562	276	344	163	-	-	20	6	1.150	470	1.620	48	109.606	
6.KARADENİZBİRLİK	77	-	81	1	148	-	-	-	-	-	306	1	307	22	77.724	
7.GÜNEYDOĞUBİRLİK	12	21	-	15	2	4	-	4	-	-	14	44	58	13	15.217	
8.MARMARABİRLİK	50	-	110	77	197	5	-	-	-	-	357	82	439	8	51.361	
9.KOZABİRLİK	12	-	6	-	12	-	-	-	-	-	30	-	30	5	10.830	
10.GÜLBİRLİK	2	14	-	5	-	-	-	-	-	-	2	19	21	6	8.253	
11.TASKOBİRLİK	18	-	33	-	5	-	-	-	-	-	56	-	56	9	4.361	
12.TİFTİKBİRLİK	8	-	4	2	2	7	-	-	-	-	14	9	23	12	19.382	
13.KAYISIBİRLİK	23	-	7	-	10	-	-	-	9	-	49	-	49	5	9.130	
14.GAPBİRLİK	13	-	1	-	-	-	-	-	-	-	14	-	14	3	220	
TOPLAM	1.272	74	3.292	1.386	1.914	737	44	702	41	6	6.563	2.905	9.468	331	740.545	

NOT: - Daimi personel; sözleşmeli dahil kadrolu personeli,
- Geçici personel; mevsimlik personeli ifade etmektedir.

- Tarım satış kooperatiflerinin tarım ürünlerinin piyasalarının düzenlenmesindeki rolü çok önemli olmakla birlikte, bu rolün ne olacağı genellikle devlet tarafından saptanmaktadır.
- Bütün bunlara ilâve olarak kooperatifçilik ilkeleri ve değerleri gereğince uygulanamamaktadır.
- Kooperatifçilik eğitiminden yoksun olan personel, yönetici ve ortaklar pazarlama kooperatiflerini devletin alım yerleri olarak görmektedirler.

Tarım satış kooperatiflerinin başarılı olabilmeleri için alınabilecek önlemler;

- Devletin bu kooperatiflerin yönetimlerine müdahalesinin ortadan kaldırılması,

- Mümkin olduğu kadar oto finansmana yönelme,
- Kredi maliyetinin ucuzlatılabilmesi için devlet kredileri faiz oranlarının makul bir düzeye düşürülmesi,
- Kooperatiflere yetişmiş eleman sağlama,
- Ortakların örgütlenme ve diğer konularda eğitimle bilinçlendirilmeleri için bir kooperatifçilik okulunun açılması,
- ve başarılı kooperatiflerin teşviki olarak özetlenebilir.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin üstlendikleri fonksiyonlar ve ulaştıkları işletme büyüklükleri nedeniyle yaşadıkları yapısal sorunları çözmek ve bu kuruluşları;

- Özerk,
- İdari ve mali yönden bağımsız,
- Rekabetçi ve güçlü bir yapıya kavuşturmak Amacıyla 1 Haziran 2000 tarihinde 4572 sayılı “Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun” kabul edilmiştir.

Yasanın amacı: **“Tarım satış kooperatifleri ve birliklerini etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmak”** şeklinde tanımlanmıştır.

Yasayla, kooperatif ve birliklerin ilk işleme tesisi dışındaki fabrikalarının, anonim şirket statüsünde kurulması ve işletilmesi zorunlu hale getirilmektedir.

- Yasanın geçici maddesinde yer alan; **“birliklerin bu kanunun yayın tarihi itibarıyla sahip oldukları fabrikalar, üç yıl içerisinde anonim şirket haline dönüştürülebilir”** ifadesiyle bazı fabrikaların oluşturulan Yeniden Yapılandırma Kurulu talimatları doğrultusunda daha önce tasfiye sürecine sokulabileceği anlaşılmaktadır.
- Yasayla, kooperatif ve birliklerin sadece sermayeleri (ortaklık payları) rehin ve hacze karşı korunmuş olup ne sanayi işletmeleri ne de ilk işleme tesisleri bu korumadan yararlandırılmamaktadır.
- **“Kooperatiflerin bağlı oldukları birliğin belirleyeceği ilke ve esaslara uymak zorunda tutulması”** yönündeki zorlama ise kooperatifler ile bağlı oldukları birlik arasındaki özerklik ilişkilerinin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Bu yasa çerçevesinde;

- **“Yeniden Yapılandırma Kurulu”** yasanın yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içinde oluşturulacak, 4 üyesi Sanayi ve Teknoloji Bakanı, 2 üyesi Hazine Müsteşarlığı'nın

bağlı olduğu Devlet Bakanı tarafından atanacak ve sadece 1 üyesi birliklerin Yönetim Kurulu Üyeleri arasından seçimle belirlenecektir.

- Dört yıl süreyle görev yapacak Kurulun çalışma esaslarını, uygulayacağı ilke ve programları, kooperatif ve birliklerce alınması gerekli önlemleri ve yapılması gereken işlemleri yine aynı iki Bakan belirleyecektir.
- Tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin sahip oldukları işletmelerin geleceğinin devletin müdahalesiyle biçimleneceği ve kooperatifçilik ilkelerine aykırı olduğu anlaşılmaktadır.
- Ayrıca geçici madde 1/E/3'de yer alan *“Kooperatif ve birliklere devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinden herhangi bir mali destek sağlanamaz”* şeklindeki kesin hüküm, tarımsal kooperatiflere devletin bakış açısını yansıtmaya açısından ilginçtir.
- Avrupa Birliği üyesi ülkelerde özerk ve bağımsız tarım kooperatiflerine her türlü devlet yardımı yapılırken, ülkemizdeki tarım satış kooperatifleri ve birliklerine yardım yapılmaması ve ayrıca birliklerin sahip oldukları fabrikaların devlet zoruyla şirketleştirilmek istenmesi son derece yanlıştır.

Tarım Kredi Kooperatifleri

- Tarım kredi kooperatifleri ortaklarına uygun koşullarda kredi sağlamak amacıyla kurulan kooperatiflerdir.
- Genellikle küçük ve orta çiftçilerin ortak olduğu kooperatifler ortakların tek başlarına alamadıkları krediyi onlara maliyetine ve düşük faizle temin etmeye çalışırlar.
- Bankalar daha çok büyük çiftçilere, tüccarlara ve sanayicilere kredi vermeyi tercih etmekte, küçük çiftçilere kredi vermekte güçlükler çıkarmaktadır.
- Tek başına bankalara güvence veremeyen çiftçinin tarımsal kredi alabilmek için, ipotek yaptırabileceği arazisi ya çok azdır ya da hiç yoktur.
- Bankalardan ve kişilerden elverişli koşullarda ve yeterli düzeyde kredi sağlayamayan çiftçilerin başvurabilecekleri tek kuruluş tarım kredi kooperatifidir.
- Tarım kredi kooperatifleri ortakları ile tasarruf sahipleri veya kredi kuruluşları arasında aracılık yaparak, ortaklarına ucuz kredi sağlamaya çalışan kuruluşlardır.
- Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'deki tarım kredi kooperatiflerinin tarihi, Mithat Paşa'nın Tuna Valisi iken Niş vilayetinin şimdiki Bulgaristan-Yugoslavya sınırında

bulunan Pirot kasabasında 1863 yılında kurduğu "Memleket Sandıkları" na kadar uzanır.

- Memleket Sandıkları 1888 yılında kaldırılarak yerine 10 milyon lira sermayeli T.C. Ziraat Bankası kurulmuştur.
- O tarihten günümüze kadar Türkiye'de çiftçiye kredi sağlayan ana kuruluşlar, T.C. Ziraat Bankası ile ilk olarak 1929'da kurulan ve sonradan 1935 yılında 2836 sayılı kanunla Raiffeisen ilkelerine göre değiştirilen tarım kredi kooperatifleridir.
- Atatürk'ün desteği ile çıkarılan 2836 sayılı tarım kredi kooperatifleri kanunu 35 yıl uygulanmış ve 1972 yılında kaldırılarak yerine 1581 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" çıkartılmıştır.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Organizasyonu

17	Bölge Birliği
1.625	Kooperatif
197	Hizmet Bürosu
36.473	Yerleşim Yeri
8.246	Personel

KOOPERATİFLERİN BÖLGE BİRLİKLERİNE GÖRE DAĞILIMI				
BÖLGE BİRLİĞİ	İL KOOP. SAYISI	İLÇE KOOP. SAYISI	KÖY KASABA KOOP. SAYISI	TOPLAM
TEKİRDAĞ	3	29	69	101
BALIKESİR	2	42	108	152
SAKARYA	3	49	40	92
İZMİR	4	78	150	232
KÜTAHYA	5	54	102	161
ANTALYA	2	30	55	87
KONYA	3	40	79	122
ANKARA	4	53	92	149
KAYSERİ	3	42	74	119
SİVAS	3	30	33	66
SAMSUN	3	29	38	70
TRABZON	7	40	14	61
ERZURUM	4	24	19	47
MALATYA	7	38	18	63
GAZİANTEP	4	32	22	58
MERSİN	2	48	60	110
TOPLAM	59	658	973	1690

Pazarlama Faaliyetleri

TİCARİ MALLAR	Birim	2013	2014	2015	2016	2017
Kimyevi Gübre	(Ton)	1.230.481	1.243.160	1.300.194	1.338.836	1.433.569
Zirai İlaç	(Lt-Kg)	4.587.753	4.750.477	5.262.503	9834721	6.713.522
Yem	(Kg)	871.080.557	847.172.212	1.010.475.149	1.226.582.000	1.556.461.000
Tarımsal Alet Makine	(Adet-Metre-Kg)	339.150	483.507	503.850	534.207	155.257.695
Petrol Ürünleri	(Lt)	220.209.916	234.274.136	249.675.740	240.726.650	246.539.486
Kömür	(Kg)	240.170.517	266.284.287	368.249.816	400.031.000	476.593.000
K.Baş ve B.Baş Hayvan	(Baş)	48.942	69.866	82.469	63.748	67.490
Fide-Fidan	(Adet)	65.906.055	74.560.032	77.633.015	84.852.082	96.770.354
Tohumluk	(Kg)	134.153.191	134.227.585	154.250.789	166.261.000	184.713.825

- Bu kanunla tarım kredi kooperatifleri Ziraat Bankası'nın vesayetinden kısmen kurtulmuşlarsa da 1984 yılında çıkarılan 238 sayılı kanun hükmünde kararname ile devletin kooperatiflerin yönetimine müdahalesi yeniden ve büyük ölçüde artmış, kooperatifler adeta kamu iktisadi teşebbüslerine dönüştürülmüştür.
- 1984 yılında çıkarılan 238 sayılı kanun hükmünde kararname 1985 yılında Meclisten geçerek 3223 sayılı yasa halini almıştır.
- 28.06.1995 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kanunun bazı maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.
- Bu düzenlemeler sonucu tarım kredi kooperatifleri daha demokratik ve bir ölçüde özerk yapıya kavuşmuştur.
- 553 sayılı KHK'nin yürürlüğe girmesinden sonra ortak çiftçiler kuruluşları olan Tarım Kredi Kooperatifleri'nde bir ölçüde söz sahibi olmuşlardır.

Yapılan değişikliğe göre Yönetim Kurulu;

- Kooperatiflerde Genel Kurula katılma hakkına sahip ortaklar arasından Genel Kurul'ca seçilecek beş üyeden,
- Bölge birliklerinde Genel Kurul'ca temsilciler arasından seçilecek yedi üyeden,
- Merkez birliğinde Genel Kurul temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri dokuz üyeden teşekkül etmektedir.
- Yönetim Kurulu üyelerinin görev süreleri 3 yıldır.

- 553 sayılı KHK; Genel Müdür Yardımcıları, Daire Başkanları, Bölge Müdürleri dahil tüm idari personelin atama yetkisini Merkez Birliği Yönetim Kurulu'na bırakmıştır.
- 1985 yılına kadar bu yetki Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından kullanılmaktaydı.
- Tarımsal kalkınma kooperatifleri hariç, köy düzeyinde faaliyet gösteren tarım kredi kooperatiflerinden başka bir kooperatif bulunmamaktadır.
- Son 10 yılda kooperatif sayısı ile kooperatiflere ortak olan çiftçi sayısındaki artışta bir yavaşlama olmuştur.
- Tarım kredi kooperatifleri 16 bölge birliği ve 1977 yılında Ankara'da kurdukları Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜRK-KOOP) ile kırsal alanın yaklaşık %80'ine (28000'e yakın köye) hizmet götüren en büyük ve yaygın çiftçi kuruluşudur.
- Tarım kredi kooperatiflerince verilen kredilerin yerinde kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilmelidir.
- Tarım kredi kooperatiflerinin çok amaçlı olmalarının ortak çiftçiler açısından bir takım yararları ve kolaylıkları vardır.

Tarım Alım (Tedarik) Kooperatifleri

- Tarım alım ya da diğer adıyla tarımsal girdi tedarik kooperatiflerinin en önemli görevi ortaklarına üretim girdilerini (gübre, tohum, yem, ilaç, tarım makineleri vb) düşük fiyatla ve elverişli koşullarda sağlamaktır.
- Tarım alım kooperatifi sadece ortaklarına üretim girdilerini sağlamakla kalmaz, bir kısım girdileri tesislerinde üretir ve bu girdilerin nasıl kullanılacağı konusunda onları teknik yönden eğitir.
- Tarım alım kooperatifleri İngiltere'de ve diğer bazı ülkelerde olduğu gibi, özellikle nüfusun az olduğu kırsal yörelerde ortakları olan çiftçilere ucuz fiyatla tüketim maddeleri de satarlar.
- Dikey bütünleşme ile kooperatiflerin daha büyük yatırımlara girerek yem, gübre, ilaç, makine üreten fabrikaları kurmaları ve iş hacimlerini genişletmeleri mümkündür.
- Öte yandan, yatay bütünleşmeyle üst örgütler çiftçileri eğitmek, araştırmalar yapmak, yayın yapmak ve devlet ile olan ilişkileri düzenlemek gibi önemli hizmetlerde bulunurlar.

- **Pancar Ekicileri Kooperatifleri:** Türkiye'de tarımsal alım kooperatifleri adı altında faaliyet gösteren kooperatifler yoktur.
- Öte yandan ülkemizdeki pancar ekicileri kooperatifleri daha çok girdi temini konusunda faaliyet göstermekte ve ortakları olan şeker pancarı üreticilerine bu girdileri (tohum, gübre, ilaç, makine vb.) toptan temin ederek, uygun koşullarda satmaktadır.
- Pancar Ekicileri Kooperatifleri 1951 yılında ülkemizde ilk kez Adapazarı'nda kurulmuş ve 2002 yılı sonunda sayıları her şeker fabrikasının bulunduğu yerde 1 tane olmak üzere 31'e ulaşmış, ortak sayısı ise 1.772.450'ye yükselmiştir.
- Pancar ekicileri kooperatiflerinde ortak sayısının çok fazla olmasının nedeni, Türkiye'de şeker pancarı üreten ve şeker fabrikalarına teslim eden tüm çiftçilerin aynı zamanda pancar kooperatiflerine ortak olmalarıdır.
- Bu kooperatifler şeker pancarı ekiminin yapıldığı 68 ilimizi kapsayan oldukça büyük bir alanda faaliyet göstermekte ve sahip oldukları 210 satış mağazası ile ortaklarına girdi sağlamaktadırlar.
- 1953-1956 yılları arasında kurulan 11 şeker fabrikasının 5 tanesi özel şirket olup, bunların sermayelerinin yarıdan fazlası pancar ekicileri kooperatiflerine ve dolayısıyla ortaklara aittir.
- Özelleştirilen bazı şeker fabrikaları pancar kooperatifleri tarafından satın alınmıştır.
- Halen Amasya, Kayseri ve Konya şeker fabrikaları tamamen pancar kooperatiflerine aittir.
- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre bu kooperatifler 1972 yılında üst örgütlenmeye giderek Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği'ni (PANKOBİRLİK) kurmuşlardır.
- Ayrıca, bölge birlikleri olmadığından bu birlik aynı zamanda Merkez Birliği'dir.
- Yukarıda belirtilen üç şeker fabrikasının satın alınması ve işletilmesinde PANKOBİRLİK önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiştir.
- Kuruluş yıllarında o günkü koşulların sonucu olarak kooperatiflerin yönetim kurullarının yarıdan fazlasını şeker şirketinin temsilcileri oluşturmaktaydı.

- Ortakların kültür düzeyi ve kooperatifçilik bilincinin gelişmesine paralel olarak zamanla yönetim kurullarında çiftçiler çoğunluğa sahip olmuşlardır.
- 1992 yılından itibaren yapılan çalışmalar sonunda Yönetim Kurulu Üyeleri'nin tamamı çiftçilerden oluşmuştur.
- Pankobirlik ve pancar ekicileri kooperatifleri sahibi buldukları Şeker Bank tarafından finanse edildiğinden kredi açısından devletten destek almamaktadırlar.
- **Türkiye Zirai Donatım Kurumu:** Girdi sağlama konusunda çalışan Türkiye Zirai Donatım Kurumu bir kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) olarak daha çok gübre ithali ve dağıtımını, alet makine temini, imali ve dağıtımını konularında çalışmaktaydı.
- Hatta gübre konusundaki faaliyetlerin önemli bölümünü yüklenmişti.
- Zirai Donatım Kurumu, çiftçi tarafından kurulmuş bir müessese olmadığı ve bürokratik formaliteler yüzünden verimli çalıştırılmadığından üreticiler ile olan ilişkiler hiçbir zaman istenilen düzeyde olmamıştır.
- Kurum girdi üretiminden çok satışa ağırlık vermiş, memur zihniyetiyle ve aşırı personelle çalıştırıldığından günün değişen koşullarına ve piyasa dinamizmine ayak uyduramamıştır.
- Sürekli zarar eden kurum devlete yük olduğundan sonunda özelleştirilmiştir.
- Daha önce açıklandığı gibi, tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri sınırlı da olsa, ortaklarına girdi sağlamaktadırlar.
- Pancar ekicileri kooperatifleri de değinildiği gibi genelde bu konuda çalışmaktadırlar.
- Oysa, çiftçilere girdi üretme ve sağlama hizmeti aslında tarımsal alım kooperatiflerinin işidir.
- Zirai Donatım Kurumu özelleştirilerek satıldıktan sonra bu konuda bir boşluk olmuş ve çiftçilerin girdileri uygun koşullarda sağlayabilecekleri ve güvenebilecekleri bu konuda uzmanlaşmış bir tarımsal kurum kalmamıştır.

Bu nedenle, Türkiye'de;

- Tarımsal üretim girdilerinin üretimi,
- Yatırımlarının plânlanması,

- Çiftçilere uygun koşullarda satışı ve girdi kullanımını konusunda çiftçilere teknik bilgi götürme,
- Gerekğinde girdi ithali ve ihracı konularında çalışan
- Üst örgütlenmesini tamamlamış alım kooperatiflerine çok fazla gereksinme vardır.

Tarımsal Üretim (Arazi Kullanma) Kooperatifleri

- Tarımsal üretim kooperatifleri, tarımda sermayeye ve araziye duyulan ihtiyacın giderek artması ve modern tarım tekniğinin gerektirdiği koşulları küçük aile işletmelerinin karşılayamayışı sonucu doğmuştur.
- Tarımsal üretim kooperatiflerine arazi kullanma kooperatifleri veya kooperatif çiftlikler de denilmektedir.
- Tarımsal üretim kooperatifleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir.
- Türkiye'de 1970'li yılların sonunda ve 1980'lerin başında daha çok İspanya ve Fransa'da uygulanan grup tarımına benzeyen bazı üretim kooperatifçiliği girişimleri görülmüşse de devletçe gereken destek sağlanamadığından bunlar sonuçsuz kalmıştır.
- Fransa ve İspanya'daki grup tarımı uygulamalarında çiftçiler arazilerini ve üretim araçlarını birleştirerek üretim yapmaları sonucu elde ettikleri ürünleri yine üretim kooperatifi aracılığıyla satarak geliri emekleri, sermayeleri ve toprak katkılarına göre aralarında paylaşmaktadır.
- Gelirden en büyük pay ortakların emek katkısına verilmektedir.
- İtalya'da II. Dünya Savaşı sonunda gelişmeye başlayan arazi kullanma kooperatiflerinde, kiralanan ya da satın alınan arazi ortaklar tarafından bütün halinde ya da parçalara ayrılarak işletilmektedir.
- Bütün halinde arazi işlemede, çiftçiler işletmenin kâr ve zararına katılırlar.
- Parça halinde işlemede ise her ortak kendi işlediği arazideki üretimden sorumludur ve riskini taşır.
- İsrail'de tarımsal üretim kooperatifleri başlıca "*Kibutz*" ve "*Moşav*" adı altında iki özel tip gösterir.
- Kibutzlarda özel mülkiyet olmayıp, kollektif üretim ve yaşama esastır.
- Moşav tipi köyler batı anlamındaki arazi kullanma kooperatiflerine daha yakındır.

- Moşav'da ortaklar genel bir üretim planı altında kendi işletmelerinde çalışırlar.
- Kibutz ve Moşav'lar ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması için üst örgütlenmeye gitmişlerdir.
- *"Tunuva" adı verilen bir üst örgüt aracılığı ile tarım ve tüketim kooperatifleri arasında iş birliğini sağlayan "Hamabir Hamarkazi" adlı bir örgüt kurulmuştur.*
- Ayrıca kooperatiflerin denetim, müşavirlik, sigortacılık, bankacılık, sosyal güvenlik ve inşaat işleriyle ilgilenen üst kuruluşları vardır.
- Bunların hepsi ulusal düzeydeki bir birlik içinde örgütlenmişlerdir.
- Sovyetler Birliği'ndeki Kolhoz adı verilen kollektif çiftliklerde ortaklık, teorik açıdan gönüllülük esasına göre ise de, uygulamada ideolojik ve politik nedenlerden dolayı zorunlu olmaktadır.
- İtalya, İsrail, İspanya ve Fransa'dan örnekleri sunulan kooperatif çiftlikler üretimin yanı sıra genellikle pazarlama, alım ve kredi konusunda da faaliyet göstermektedir.
- Bu nedenle, üretim konusu ağır basmakla birlikte, bu kooperatifler çok amaçlı tarım kooperatifleri veya entegre kooperatifler olarak da kabul edilebilir.

Tarımsal Hizmet Kooperatifleri

- Tarımsal hizmet kooperatifleri, üretim, pazarlama, alım, kredi gibi başlıca kooperatifçilik faaliyetlerinin dışında kalan özel konularda faaliyette bulunan tek amaçlı kooperatiflerdir.
- Hizmet kooperatifleri pazarlama ve kredi kooperatifleri gibi belirli bir konuda çalışmayan, çiftçinin ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmek için özel faaliyetlerde bulunan kooperatiflerdir.

Bu nedenle,

- Makine kullanma,
- Defter tutma,
- Tarımsal savaş,
- Hayvan ıslahı,
- Taşıma,
- Sulama,

- Suni tohumlama,
- Hayvan ıslah,
- Soğutma ve muhafaza gibi çok çeşitli konularda çalışan hizmet kooperatifleri vardır.
- **Sulama Kooperatifleri:** Türkiye’de tarımsal hizmet kooperatifi olarak tanımlanabilecek sadece sulama kooperatifleri vardır.
- Toprak-Su kooperatifleri olarak 1963 yılından itibaren kurulan bu kooperatifler, o zaman faaliyette bulunan Toprak-Su Genel Müdürlüğü’nce hazırlanmış olan bir ana sözleşmeye dayanmaktaydı.
- Bu kooperatiflerin adı daha sonra Tarım ve Orman Bakanlığı’nca sulama kooperatifleri olarak değiştirilmiş ve yeni ana sözleşme hazırlanmıştır.
- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na göre kurulan ve çalışan bu kooperatiflerin sayısı 2002 yılında 2157’ye ve ortak sayısı 252.620’ye ulaşmıştır.
- Sulama kooperatifleri, ülke genelinde 7 birlik ve 2000 yılında kurulan 1 merkez birliği ile üst örgütlenmeyi tamamlamışlardır.
- Ancak dikey bütünleşme açısından yapılması gereken işler oldukça fazladır.
- Sulama kooperatifleriyle sulanan alan miktarı 512.000 hektardır. Sulama kooperatiflerince sulanan alan Türkiye’de sulanan alanın yaklaşık %10’udur.
- Kooperatiflerin %72’si yeraltı suyu kullanmaktadır.
- Bu kooperatifler Afyon, Niğde, Konya, Amasya, Erzurum, Eskişehir ve Manisa’da 7 adet birliğe sahiptirler.
- Sulama kooperatiflerine ait yatırım projelerinin büyük kısmı devlet tarafından finanse edilmektedir. Sulama kooperatifleri kendilerine devredilen su dağıtım ve tesislerinin bakım hizmetlerini yürütmektedirler.
- Ancak tesislerin mülkiyeti kooperatiflerin değil, devletin üzerindedir.
- Merkez Birliği’nin kurulduğu 2000 yılına kadar sulama kooperatiflerinin devletin vesayeti altında faaliyette bulunduğu görülür.
- Ülkemizde yasal açıdan kooperatif statüsünde çalışan başka tarımsal hizmet kooperatifleri bulunmamaktadır.

- Yukarıda sayılan faaliyet konularından her birinde ortaklara hizmet götüren kooperatifleri her yerde kurmak ekonomik değildir.
- Özellikle az gelişmiş yörelerde yerel düzeyde çok amaçlı bir tek tarım kooperatifi kurmak ve bütün bu hizmetleri bu kooperatif kanalıyla çiftçiye toplu halde sunmak daha doğrudur.

Çok Amaçlı Tarımsal Kooperatifler

- Kalkınmakta olan ülkelerde çiftçiler yeterli eğitim düzeyi ile işletmecilik bilgisine sahip olmadıklarından, değişik ve çok sayıda tek amaçlı yerel kooperatifler tarafından sunulan hizmetlerden tam olarak yararlanamazlar.
- Çiftçi en az birkaç tane tek amaçlı kooperatife ortak olmak ve bu kooperatiflerle olan mali işlerini yürütmek zorundadır.
- Bütün bu nedenlerle, çiftçilerin tarımsal faaliyetleri ile ilgili gereksinmelerini karşılayacak (kredi ve girdi sağlama, pazarlama, üretim ve hatta tüketim) köy bazında örgütlenen çok amaçlı yerel kooperatifler özellikle ülkemizin az gelişmiş yörelerinde daha yararlı olabilir.
- **Su Ürünleri Kooperatifleri:** Su ürünleri kooperatiflerinin amacı; ortakları olan balıkçıların ürünlerini değerlendirmek ve onlara üretim girdilerini düşük maliyetle sağlamaktır.

Kooperatifler, ortaklarına;

- Su ürünleri üretimi,
- Avcılığı,
- İşleme,
- Depolama,
- Taşıma,
- Satış,
- İhracat

gibi konularda hizmetler sunmak ve işletmeler kurmak ve bunları ortakları adına çalıştırmaktır.

- Su ürünleri kooperatifleri Dünya’da en çok Japonya ve Norveç gibi ülkelerde gelişmişlerdir.
- Örneğin, Japonya’da su ürünleri üretiminin %97’sinden fazlasını bu kooperatifler gerçekleştirmektedir.
- Sanayi bölgeleri ve limanlar dışındaki kıyı suları su ürünleri kooperatifleri birliklerine üretim amacıyla tahsis edilmiştir.
- Norveç’te de su ürünleri kooperatifleri çok güçlü olup, tutulan balık ve diğer su ürünlerinin ilk el satışı, su ürünlerinin fiyatlarını stabilize etmek amacıyla yasal bir görev olarak tümüyle su ürünleri kooperatiflerine verilmiştir.
- 1979 yılı istatistiklerine göre su ürünleri kooperatiflerine ortak olan balıkçılar tarafından tutulan balık miktarı 2.5 milyon tondur.
- Türkiye’de 2002 yılı sonu itibariyle su ürünleri kooperatifleri sayısı 413 ve bunların ortak sayısı 21.719’dur.
- Kooperatiflerin kurdukları birlik sayısı 8’dir.
- Henüz su ürünleri kooperatifleri bir Merkez Birliği kuramamışlardır.
- **Köy Kalkınma Kooperatifleri:** Çok amaçlı kooperatiflere en iyi örnek olarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na göre kurulan ülkemizdeki köy kalkınma kooperatifleri gösterilebilir.
- Bu kooperatiflerin adı 1989 yılında zamanın Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tarımsal kalkınma kooperatiflerine çevrilmiştir.
- Tarımsal kalkınma kooperatifleri, köy kalkınma kooperatiflerinden başka “*Orman Köyleri Kalkındırma*”, “*Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama*” ile “*Çay İstihsal ve Satış*” kooperatiflerini de içine almaktadır.
- Köy kalkınma kooperatifleri tarım işletmelerini verimli hale getirmek, pazarlamayı düzenlemek, girdi, kredi vb ihtiyaçları karşılamak, kırsal sanayinin kurulmasını sağlamak gibi birden fazla amacı gerçekleştirmek için kurulmuşlardır.
- 6 Ekim 1988 tarih ve 3476 sayılı kanun ile 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nda değişiklik yapılmış, kırsal kesimdeki kooperatifler için yeni bir düzenlemeye gidilmiştir.
- Buna göre, dört tip kooperatifin amaçları ve görevleri bir araya getirilerek örnek “*Tarımsal Kalkınma Kooperatif Ana Sözleşmesi*” hazırlanmıştır.

- Köy kalkınma kooperatifleri; demokratik ve özerk yapıları, kooperatifçilik ilkelerinin uygulanışı açısından gelişmiş batı ülkelerindeki tarım kooperatiflerine en yakın kooperatifler olup, devletin denetim ve vesayeti altında gelişen tarım kredi, tarım satış, pancar ekicileri kooperatiflerinden farklıdırlar.